

TÜRK HUKUKU'NDA HAVA ARAÇLARI ÜZERİNDE İPOTEK TESİS EDİLMESİ*

Establishing the Mortgage on Aerial Vehicles in Turkish Law

Öğr. Gör. Serdar HIZIR**
Alisher TURAEV***

I. Giriş, II. Genel Olarak Hava Aracı ve Hava Aracı İpoteği, 1. Hava Aracı, A. Hava Aracı Kavramı ve Unsurları, B. Hava Aracının Sınıflandırılması, 2. Hava Aracı İpoteği, 3. Türk Hukuku'na Göre Üzerinde Hava Aracı İpoteği Tesis Edilebilecek Hava Araçları, III. Hava Aracı Üzerinde İpotek Tesis Edilmesi, 1. Genel Olarak, 2. Rehin (İpotek) Sözleşmesinin Yapılması, 3. Hakkın Uçak Siciline Tescil Edilmesi, IV. Hava Aracı İpoteğinin Tâbi Olduğu İlkeler, 1. Sicile İtimat İlkesi, A. Genel Olarak, B. Türk Sivil Havacılık Kanunu Açısından, 2. Hava Aracı İpoteğinde Sabit Dereceler Sistemi, V. Hava Aracı İpoteğinin Türleri Bakımından İpoteğin Tesisi, 1. Kanunî İpotek, A. Genel Olarak, B. Hava Araçları Üzerinde Tesis Edilecek Kanunî İpotek Hakkının Sicile Şerhi, 2. Akdî İpotek, A. Birlikte İpotek, a- Genel Olarak, b- Müteselsil İpotek (Her Hava Aracının İpotek Yükünün Tümü ile Yüklü Olması), c- Paylı İpotek (Rehin Yükünün Birden Fazla Hava Aracı Arasında Bölünmesi), B. Yabancı Para Esasına Göre İpotek, C. Üst Sınır İpoteği, D. Nama Veya Hamiline Yazılı Tahvillerden Doğan Alacakların İpotek ile Temini, **VI. Sonuç**

* Bu çalışmayı hazırlamamızda bize yol gösteren ve bizi cesaretlendiren değerli hocamız Prof. Dr. Sabih ARKAN'a en içten şükranlarımızı sunarız.

** Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı.

*** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

ÖZET

Türk hukukunda hava araçları üzerinde ipotek tesis edilmesi hususu, mevzuatta Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 69 ve devamı maddelerinde hüküm altına alınmıştır. Ancak Kanun'da yer alan hükümler ipotek müessesesini düzenleme konusunda oldukça yetersizdir. Söz konusu eksiklik, Medenî Kanun'un taşınmaz ipotekine ilişkin hükümlerinin uygulanacağı doğrultusunda Kanun'da açık bir atıf mevcut değilse, niteliği itibariyle hava araçlarına daha yakın olan gemi ipoteki hakkında Türk Ticaret Kanunu'nda öngörülen hükümlerin uygulanması suretiyle giderilmelidir. Uçak siciline kayıtlı olmayan hava araçları, taşınır malların rehnedilmesi usulüne göre tescil edilirken, sicile kayıtlı hava araçlarının rehne konu edilmesi, yazılı bir rehin sözleşmesinin yapılması ve bunun sicile kaydı ile mümkündür. Sicile kayıtlı hava araçları bakımından söz konusu olan "hava aracı ipoteki", tescilli taşınır rehni niteliğindedir. Hava araçları üzerinde tesisi edilecek ipotek kanunî veya akdi nitelik arz edebilir. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda kanunî ipotek hakkı, hava aracının yapımını ve onarımını gerçekleştiren kişilere tanınmıştır. Hava aracı üzerinde kurulabilecek akdî ipotek türleri arasında birlikte ipotek, yabancı para esasına göre ipotek, üst sınır ipoteki ve nama veya hamiline yazılı tahvillerden doğan alacakların ipoteki önem arz eder.

Anahtar Kelimeler: Türk Sivil Havacılık Kanunu, hava aracı ipoteki, sicilli taşınır rehni, uçak sicili, kanuni ipotek, birlikte ipotek

ABSTRACT

The issue of establishing the mortgage on aerial vehicles in Turkish Law has been regulated with the Article no. 69 of Turkish Civil Aviation Code (TCAC) and the following articles in legislation. However, this Code's provisions are so inefficient to regulate the mortgage institution properly. In this respect, in conditions where there are gaps in TCAC, it is suitable to applicate the provisions of Turkish Trade Law concerning ship mortgage which is closer to aviation vehicles is inevitable although there is no clear reference nothing that the immovable mortgage provisions of the Civil Law should apply. The aerial vehicles which are registered can only be mortgaged by drawing a written mortgage contract and its registry; while unregistered aerial vehicles in Plane Registry are approved in accordance with mortgaging of the movable vehicles. Thus, "aerial vehicle mortgage" which falls under the registered aerial vehicles is in the force of a registered movable mortgage. Mortgage to be established on aerial vehicles can be legal or conventional. Legal right to mortgage in TCAC has been granted to those who perform maintenance of the vehicle. Conventional mortgage types which can be put on the aerial mortgage include mutual mortgage, mortgage

on the base of foreign currency, upper limit mortgage and the mortgage of the credits born by the equities indicated to the bearer.

Keywords: Turkish Civil Aviation Code, aerial vehicle mortgage, registered movable mortgage, plane registry, legal mortgage, conventional mortgage

I. GİRİŞ

Bir taşınırın alacaklı için bir teminat teşkil etmesi, bu taşınır üzerinde bir rehin hakkının tesisi ile sağlanabilir. Ancak Roma hukukundan gelen ve bütün modern hukuk sistemlerine girmiş bulunan bir prensibe göre, taşınır rehininin tesisi, taşınırın alacaklıya, yani onun hâkimiyetine teslimi ile mümkündür¹.

Türk hukukunda taşınır bir mal üzerinde rehin kurulması, kural olarak, bu taşınır malın alacaklıya veya temsilcisine teslim edilmesi koşuluna bağlanmıştır (MK m. 939). Bu koşul, bazı hâllerde taşınır malların güvence olarak gösterilmesine engel teşkil eder. Örneğin rehne temel teşkil eden alacağın geri ödemesi söz konusu taşınırın kullanımına ve bu surette elde edilecek gelire bağlı ise, rehin veren bakımından olumsuz bir durum ortaya çıkacaktır. Görülüyor ki, teslim şartlı rehin hükümleri kimi zaman ihtiyaçlara cevap verememektedir². Bu sıkıntıları öngören kanun koyucu, Medeni Kanununun 940. maddesinin 2. fıkrasında kanunen bir sicile tescil edilmesini zorunlu kıldığı taşınır mallar üzerinde, zilyetliğin devrine gerek olmaksızın, söz konusu taşınır malın kayıtlı olduğu sicile tescil suretiyle, rehin tesisini olanaklı hale getirmiştir.

Bu bakımdan taşınırın, malikinin elinden çıkmadan ve onun faaliyetlerine engel olmadan, teminat olarak gösterilmesini sağlayacak hukukî yolların neler olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.

Yürürlükteki kanunlara bakıldığında, taşınırların teslim işlemi gerçekleşmeden teminat teşkil etmesi hâlleri şunlardır³:

¹ Akyazan, S.: Menkul Rehininde Teslim Koşulu ve Ayrıcalıkları, BATİDER 1977, C. IX, S. 2 s. 325.

² Arkan, S.: Ticarî İşletme Hukuku, B. 10, Ankara 2007, s. 49; Davran, B.: Teslim Şartlı Menkul Rehni - Sicilli Menkul Rehni, Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1959, s. 176.

³ Modern hukuk sistemlerinde esas itibarıyla teslim şartlı rehin hükümleri hâkim bulunduğundan, taşınır ipoteği belli bazı istisnalar dışında reddedilmiştir. Bkz. Reisoğlu, S.: Menkul İpoteki - Teslimsiz Menkul Rehni, Ankara 1965, s. 7-8, 11-17; Ergüne, M. S.: Hukukumuzda Taşınır Rehininin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehininin Kuruluşu, İstanbul 2004, s. 59-95; Karahasan, M. R.: Yeni Türk Medenî Kanunu Eşya Hukuku, Öğreti – Yargıtay Kararları – İlgili Mevzuat, C. 1, İstanbul 2002, s. 269 vd.; Ertaş, Ş.: Eşya Hukuku, B. 3, İzmir 1997, s. 515 vd.; Doğrucu, M.: Deniz Taşımacılığında Kanunî Rehin Hakkı, İstanbul 1997, s. 10; Öğütçü, T./ Doğrusöz, E.: Rehin Hukuku, Rehin Türleri -

- ticarî işletme rehni (1447 sayılı TİRK),
- gemi ipoteği (TTK m. 875-877, 893-944),
- maden işletme haklarının ve maden cevherinin rehni (3213 sayılı Maden Kanunu m. 39, 108),
- hava aracı ipoteği (TSHK m. 69 vd.),
- hayvan rehni (MK m. 940),
- kamuya açık yerlerin işletilmesinden doğan kamu borçları için bu yerlerdeki eşya üzerindeki rehin (6183 sayılı Amme Alacaklılarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun m. 12).

Bu çalışmada, bir taşınırın teslimi gerçekleşmeden teminat teşkil etmesi imkânını sağlayan “*hava aracı üzerinde ipotek hakkının tesis edilmesi*” konusu incelenmeye çalışılacaktır. Bu bakımdan çalışma dört temel başlık altında incelenecektir.

Birinci başlıkta, hava aracı ipoteğinin tesisi konusunda bir giriş niteliğinde olmak üzere hava aracı ve hava aracı ipoteği hakkında genel bilgiler verilecektir.

Çalışma konumuzun ana konusunu teşkil eden ve “*Hava Aracı Üzerinde İpoteğin Tesisi*” adını taşıyan *ikinci başlıkta*, hava aracı üzerinde ipoteğin tesis edilmesi, Türk Sivil Havacılık Kanunu hükümleri temel alınarak çeşitli açılardan incelenecektir.

Üçüncü başlık altında, hava aracı ipoteği bakımından oldukça önem arz eden iki temel ilkededen (Sicile İtimat İlkesi ve Sabit Dereceler Sistemi) söz edilecektir⁴.

Son olarak *dördüncü başlıkta* ise, Türk Sivil Havacılık Kanununda düzenlenen çeşitli hava aracı ipoteği türleri (TSHK m. 71-74) hakkında açıklamalarda bulunulacaktır.

Çalışmada Türk Sivil Havacılık Kanunu hükümleri incelenirken Medenî Kanunun ve Ticaret Kanununun ilgili hükümleri de mümkün olduğu ölçüde mukayeseli olarak ele alınacaktır.

Paraya Çevirme Yolları, İlgili Kanunlar - Yargıtay Kararları ve Hukuk Sözlüğü, Ankara 1982, s. 67, 96, 114, 138, 141; Taşınır Rehni ve Ticari İşletme Rehni, İnterbank-Uluslararası Eğitim Müdürlüğü Yayınları Eğitim Müdürlüğü Yayınları No: 13. s. 8-9; Teslimsiz Menkul Rehni, Eskişehir Noter Odası Hukuk Komisyonu, Türkiye Noterler Birliği Hukuku Dergisi, Ankara 1993, S. 78, s. 29.

⁴ Bu konuda geçerli olan diğer ilkeler; sebebe bağlılık (illilik) ilkesi, hak düşürücü süreye ve zamanaşımına tâbi olmama ilkesi, muayyenlik (belirlilik) ilkesi ve aleniyet (kamuya açıklık) ilkesidir. Çalışmada konuyu daha çok ilgilendirmeleri nedeniyle yalnızca Sicile İtimat İlkesi ve Sabit Dereceler Sistemine değinilecektir.

II. GENEL OLARAK HAVA ARACI VE HAVA ARACI İPOTEĞİ

1. Hava Aracı

A. Hava Aracı Kavramı ve Unsurları

Hava hukukunun temel konusunu teşkil eden araçları ifade etmek açısından tam bir terim birliği yoktur. Bu bağlamda aynı hususu ifade etmek için *hava gemisi*⁵, *hava aracı*⁶, *hava nakil vasıtası*⁷ ve *uçak*⁸ gibi kavramların kullanıldığı görülmektedir. Biz bu çalışmada, 14.10.1983 tarihli ve 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda⁹ benimsenen “hava aracı” kavramını kullanmayı uygun görmekteyiz.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 3. maddesinin (d) bendi uyarınca hava aracı, “*havalanabilen ve havada seyredilme kabiliyetine sahip her türlü araç*” şeklinde tanımlanmıştır. Hava aracının temel özelliklerinin Kanun'da bu denli genel biçimde tespit edilmiş olması, hızla gelişen teknoloji ile birlikte yeni icat edilen veya geliştirilen araçların da hava aracı olarak Kanun kapsamına dâhil edilmesine imkân tanımaktadır.

Anılan madde hükmüne göre bir aracın hava aracı olarak kabul edilebilmesi için öncelikle *havalanabilme* özelliğine sahip olması gerekmektedir. Bu unsur nedeniyle, zeplin ve balon gibi yerden hava yardımıyla da olsa havalanabilme özelliğine sahip araçlar birer hava aracı olarak nitelendirilebilirken, örneğin bu özelliğe sahip olmayan paraşüt, Türk Sivil Havacılık Kanunu anlamında hava aracı değildir¹⁰. Bir aracın “hava

⁵ Bu kavramı kullanmayı tercih eden yazarlara örnek olarak ÇAĞA (Çağa, T.: Hava Hukuku, İstanbul 1963), GÖKNİL (Göknil, M. N.: Hava Hukuku, İstanbul 1951; Göknil, M. N.: Hava Hukuku Notları, İstanbul 1947), TÜZÜN (Tüzün, N.: Kara ve Hava Taşıma Hukuku, Ankara 1968), ÖNEN (Önen, M.: Hava Hukuku Dersleri, İstanbul 1983) ve KANER (Kaner, İ.: Hava Hukuku Dersleri (Hususî Kısım), B. 2, İstanbul 2004) gösterilebilir. Ayrıca 12.10.1929 tarihli Milletlerarası Hava Taşımalarına Dair Bazı Kaidelerin Birleştirilmesi Hakkındaki Varşova Konvansiyonu'nda da bu terim kullanılmıştır (Söz konusu Konvansiyon ve bu Konvansiyon hakkında değişiklik öngören 28.09.1955 tarihli protokol, ülkemizde 29.08.1977 tarihinde 7/13874 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmış ve 03.12.1977 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak 23.06.1978 tarihinde yürürlüğe girmiştir).

⁶ Bu kavramı kullanmayı tercih eden yazarlara örnek olarak ÜLGEN (Ülgen, H.: Hava Taşıma Sözleşmesi, Ankara 1987), İŞGÜZAR (İşgüzar, H.: Sivil Hava Aracı İşletenin Akit Dışı Sorumluluğu, Ankara 1995), ve KIRMAN (Kırman, A.: Havayolu ile Yapılan Uluslararası Yolcu Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu, Ankara 1990) gösterilebilir. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda da hava aracı kavramı kullanılmaktadır.

⁷ Hava nakil vasıtası kavramı 1944 tarihli Chicago Konvansiyonu'nda kullanılmıştır.

⁸ Bu kavramı kullanmayı tercih eden yazara örnek olarak SÖZER (Sözer, B.: Türk Sivil Havacılık Kanununa İlişkin Bazı Görüşler ve Değerlendirmeler, BATİDER 1984, C. XII, S. 2-3) gösterilebilir.

⁹ RG: 19.10.1983, S. 18196.

¹⁰ İşgüzar, s. 62.

aracı” nitelendirilebilmesi için Kanunda aranılan ikinci unsur ise *havada seyredibilme* özelliğidir.

Kanun koyucu hava aracından söz edilebilmesi için söz konusu iki unsurun birlikte bulunması gerektiğine hükmetmiştir. Ancak bu iki unsurun veya birinin geçici olarak kaybolması, hava aracı niteliğini ortadan kaldırmaz. Fakat bu unsurları daimi olarak kaybeden araçlar hava aracı olmaktan çıkarlar¹¹. Örneğin tamir edilemeyecek derecede hasar gören bir helikopter, bir hava aracı olarak nitelendirilemez.

B. Hava Aracının Sınıflandırılması

Hava araçları, aracın *tahsis edilme gayesine göre* devlet ve sivil hava araçları olarak öğretilde ikili bir ayırıma tâbi tutulmaktadır¹². Bu bağlamda, bir kamu hizmetine tahsis edilen hava araçları devlet hava aracı niteliğindedir, bu gayeye tahsis edilmemiş hava araçları ise sivil hava aracı olarak kabul edilirler.

Türk Sivil Havacılık Kanun’unda da devlet ve sivil hava araçları ayırımının benimsendiği görülmektedir. Kanun’un 3. maddesinin (d) bendine göre bir aracının *Türk sivil hava aracı* olarak kabul edilebilmesi için ya Türk vatandaşlarının mülkiyetinde olması¹³ ya da Türk devletinin veya kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde olup *devlet hava aracı* tanımına dâhil olmaması gerekmektedir. Diğer bir deyişle bir sivil hava aracından söz edebilmek için, bu aracın bir devlet hava aracı niteliğini taşıması gerekir. *Devlet hava aracı* ise, aynı maddenin (c) bendi uyarınca devletin mülkiyetinde¹⁴ olup devlet tarafından askerlik, güvenlik ve gümrük hizmetlerinde kullanılan hava araçlarıdır.

Sivil hava araçları da kendi içinde *tabiiyetlerine göre* Türk sivil hava araçları ve yabancı sivil hava araçları olarak tasnife tâbi tutulmaktadır. Türk Sivil Havacılık Kanun’unun 49. maddesinde bir hava aracının hangi hâllerde bir Türk sivil hava aracı niteliği taşıdığı hükme bağlanmıştır. Buna göre; Türk kanunları uyarınca kurulmuş olan siyasi partilerin ve sendikaların ile yine Türk kanunları uyarınca kurulmuş olan Kamu Kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, derneklerin ve vakıfların idari organını oluşturan kişilerin çoğunluğunun Türk vatandaşı olması şartıyla, bu birliklerin sahip

¹¹ Kaner, s. 15.

¹² Kaner, s. 15.

¹³ Türk vatandaşlığına sahip bir gerçek kişinin veya tüm ortaklarının Türk vatandaşı olduğu bir adi şirketin mülkiyetinde olan hava aracı bu bağlamda değerlendirilebilir.

¹⁴ Her ne kadar hükümde bir hava aracının devlet hava aracı niteliği taşıması için, devletin bu hava aracının mülkiyetine sahip olması gerektiği açıkça belirtilmemişse de hükmün (d) bendi ile birlikte değerlendirilmesi neticesinde bu sonuç çıkarılmaktadır. KANER de eserinde devlet hava aracından söz edebilmek için hava aracının devletin mülkiyetine dâhil olması gerektiğini ifade etmiştir (Bkz. Kaner, s. 16).

oldukları hava araçları Türk sivil hava aracı olarak kabul edilmiştir (TSHK m. 49/2 (a)).

İkinci olarak yine Türk kanunları uyarınca kurulmuş ve Türk ticaret siciline kaydedilmiş olan ticaret şirketlerinin, kooperatiflerin ve bunların birliklerinin, şirketi idare ve temsil etmeye yetkili kişilerin çoğunluğunun Türk vatandaşı olması ve şirket ana sözleşmesine göre oy çoğunluğunun Türk ortaklarda bulunması şartıyla, bunların mülkiyetinde bulunan hava araçları da Türk sivil hava aracı olarak kabul edilmiştir (TSHK m. 49/2 (b)).

Bir diğer ayırıma göre hava araçları, *Uçak siciline*¹⁵ tescil edilip edilememelerine göre de sınıflandırılabilir. Bir hava aracının Uçak siciline tescil edilebilmesi için Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 60. maddesinde belirtilen özellikleri taşıması gerekir. Buna göre,

(a) Kanun'un 49. maddesi doğrultusunda hava aracının Türk sivil hava aracı sayılması¹⁶,

(b) Hava aracının başka bir devlette tescil edilmemiş veya eğer tescil edilmişse oradan kaydının silindiğine dair bir belge getirilmiş olması,

(c) Hava aracının uçuşa elverişli olduğuna dair Ulaştırma Bakanlığınca verilen belgeye sahip olması, gerekir.

Bunun yanında, Kanun'da hava araçları *tescile tâbi olup olmamalarına*; başka bir deyişle *tescilinin zorunlu olup olmamasına göre* de bir ayırıma da tâbi tutulmuştur¹⁷. Fakat hangi hava araçlarının tescilinin zorunlu olduğu hangilerinin olmadığı hususu Kanun'da düzenlenmemiştir. Her ne kadar bu husus Kanunun 64. maddesi ile Uçak Sicili Tüzüğüne bırakılmış ise de söz konusu tüzük şu ana kadar çıkarılmış değildir¹⁸. Dolayısıyla bu ayırım henüz pratik olarak bir önem arz etmemektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalar neticesinde, Uçak siciline tescili zorunlu olan veya olmayan hava araçları ayırımı (henüz ilgili Tüzüğün çıkarılmaması nedeniyle) göz önüne alınmaksızın, yalnızca Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 49. ve 60. maddelerindeki şart ve unsurları haiz Türk sivil hava araçlarının tescil edilebileceği sonucuna varılmaktadır.

¹⁵ Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca "*Türk sivil hava araçlarının tescili için Ulaştırma Bakanlığınca bir sicil tutulur. Bu sicile "Uçak Sicili" adı verilir.*" Uçak sicili hava araçlarının kaydedildiği özel bir sicil olup, bunlara ait bilgilerin ve hukukî ilişkilerinin alenileştirilmesine hizmet eder. Uçak sicili hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Kaner*, s. 20-21.

¹⁶ Ayrıca bkz. yuk. dn. 13.

¹⁷ Bu sonuca, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 67. maddesi hükmünden dolayı olarak varılabilmektedir. Anılan hükme göre; "*Tescile tâbi olmayan hava aracı veya payının temlikinde âkitler, mülkiyetin temellük edene teslimden önce mülkiyetin intikalini kararlaştırabilirler*".

¹⁸ Bu durum ise belirsizlik yaratacağı gerekçesi ile öğretide eleştirilmektedir. Söz konusu eleştiriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Sözer*, s. 82, dn. 36.

Bu ayrımlar dışında öğretilerde hava araçlarının *fizikî yapılarına göre* de sınıflandırıldıkları görülmektedir¹⁹.

2. Hava Aracı İpoteği

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 65. maddesine göre: “*Bu Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, hava araçları menkul mal hükümlerine tâbidir*”. Bu hükümden çıkarılacak sonuç, Kanunda aksine bir düzenleme olmadıkça hava araçlarının herhangi bir ayrıma tâbi tutulmaksızın, gerek Medenî Kanun gerek de Türk Sivil Havacılık Kanunu anlamında *taşınırlara* ilişkin hükümlere tâbi tutulacağıdır²⁰. Dolayısıyla hava aracının rehnedilmesi de kural olarak diğer taşınır mallarda olduğu gibi Medeni Kanun'da taşınırlar için öngörölmüş olan hükümler doğrultusunda gerçekleşecektir (MK m. 939 vd.)²¹.

Bu açıdan belirtmek gerekir ki Medenî Kanun'un anılan hükmü göz önüne alındığında, hava aracının *rehin alana* teslim edilmesi zorunludur²². Ancak, rehin konusu hava aracının *rehin verenin* elinde kalması, hava aracının taşıdığı ekonomik değer ve rehinin amacı bakımından önem taşımaktadır. Aksi hâlde, *Giriş* bölümünde de ifade edildiği gibi, rehinin tesisi ile amaçlanan sonuçlara ulaşmak güçleşecektir.

İşte bu nedenle Türk Sivil Havacılık Kanunu, hava araçlarının teslimine gerek kalmaksızın rehnedilebilmelerine imkân tanımıştır. Kanunun 69 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olan bu rehin türü “*hava aracı ipoteği*” olarak ifade edilmektedir.

Aşağıda hava aracı ipoteğinin özelliklerine ve tesciline ilişkin açıklamalara yer verilecektir²³.

¹⁹ Çalışmanın konusu açısından önem arz etmemesi nedeniyle bu sınıflandırmaya burada yer verilmeyecektir. Söz konusu sınıflandırma için bkz. *Kaner*, s. 15.

²⁰ Aksi yönde bir düzenlemeye örnek olarak Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun sicile kayıtlı hava araçları veya bunların payları üzerinde mülkiyet veya sair hakların tesisi, devri ve temlik için yazılı sözleşmenin yapılmasını zorunlu kılan 66. maddesi gösterilebilir.

²¹ *Kaner*, s. 14 vd.

²² *Göknil*, 1951, s. 170, 174; *Göknil*, 1947, s. 69. Bu prensip, gerek alacaklı gerekse üçüncü şahıslara bir takım faydalar sağlamaktadır. Bir taşınırın alacaklının hâkimiyeti altında bulunması, sağlam bir teminat ifade etmektedir. Alacaklı taşınırın paraya çevrilmesi suretiyle alacağını tahsil edeceğine emin bulunmaktadır. Taşınırın borçlunun elinde kalması halinde ise teminatın azalması, hatta tamamen ortadan kalkması tehlikesi daima mevcuttur. Bu durum taşınırın borçlu tarafından kötü muhafaza, tahrip veya imha edilmesi yüzünden ortaya çıkabileceği gibi, daha sık olarak taşınırın borçlu tarafından üçüncü şahıslara devri veya bir aynî hakla sınırlanması sonucu da olabilir. Teslim gerçekleşmeden rehin hakkının doğumu kabul edilse dahi, iyiniyetli üçüncü şahıslar iktisaplarında korunacaklarından (MK m. 988), alacaklı yine çoğunlukla teminatını kaybetmiş olacaktır. Bkz. *Reisoğlu*, *Teslimsiz Menkul Rehni*, s. 3 vd., 24.

²³ Bkz. aşa. III vd.

3. Türk Hukuku'na Göre Üzerinde Hava Aracı İpotegi Tesis Edilebilecek Hava Araçları

Sivil Havacılık Kanunu'nun "*Hava Aracı İpotegi*"²⁴ başlıklı 69. maddesine göre, "*Bir alacağın temini için hava aracı üzerinde ipotek tesis edilebilir.*" Yine Kanun'un 70. maddesi uyarınca, aşağıda da ayrıntılı olarak görüleceği gibi, hava aracı ipotegi, sicile tescil ile kurulacaktır. Anılan iki hükümden varılacak sonuç, hava aracı ipoteginin *sicile kayıtlı olan hava araçları* üzerinde tesis edilebileceğidir²⁵.

Sicile kayıtlı olmayan hava araçları üzerinde rehin hakkının tesisi bakımından ise genel hükümler uygulama alanı bulacaktır (TSHK m. 65). Bu açıdan sicile kayıtlı olmayan hava araçları üzerindeki rehin hakkının iktisabı, Medenî Kanunda taşınırılar için öngörölmüş olan hükümlere tâbidir²⁶. Dolayısıyla bu nitelikteki hava araçları üzerinde rehin hakkı, Medenî Kanunda aksine bir düzenleme bulunmadığı için, aracın zilyetliğinin rehin alana devredilmesi suretiyle tesis edilebilecektir (MK m. 939)²⁷.

²⁴ KÜRŞAT, Türk Sivil Havacılık Kanununda belirtilen "*hava aracı ipotegi*" kavramının doğru bir kullanım olmadığını, zira ipotek kavramının yalnızca taşınmaz rehnini ifade etmek için kullanıldığını, oysa taşınmaz niteliğinde olmayan hava araçlarının rehin verilmesinde, genel kavram olan "*rehin*"in kullanılması gerektiğini, kanaatimizce de haklı olarak, ifade etmektedir (Bkz. *Kürşat*, s. 396, dn. 6). Bununla birlikte bu çalışmada, çalışma ile Kanun arasında bütünlüğü sağlamak amacıyla bu kavramı ifade etmek için "*ipotek*" terimi kullanılacaktır.

²⁵ Sicile kaydedilebilen hava araçlarına ilişkin açıklamalar için bkz. yuk. II, 1, B.

²⁶ *Kaner*, s. 31; *Ergüne*, s. 89, dn. 88.

²⁷ Sicile kayıtlı olmayan gemilerin akdî rehni de tıpkı aynı durumdaki hava araçlarında olduğu gibi Medenî Kanun'un 939. maddesi uyarınca geminin zilyetliğinin rehin alana devredilmesi suretiyle gerçekleşir (Bkz. *Kalpsüz*, T.: Gemi Rehni, B. 4, BTHAE, Ankara 2001, s. 5-6; *Cansel*, s. 31; *Kaynar*, s. 124-125, 128-129). Ayrıca gemilerin aksine, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda "*deniz ödöncü*" (TTK m. 1159-1178) ve "*gemi alacaklısı hakkı*" (TTK m. 1235-1257) gibi rehin türlerine yer verilmemiştir.

Deniz ödöncü, gemi bağlama limanı dışındayken, kaptanın kanunî yetkilerine dayanarak akdettiği; gemiyi, navlunu ve yükü yahut bunlardan birini ya da birkaçını rehin vermek suretiyle ödöncü para almak amacıyla akdettiği bir sözleşmedir. Deniz ödöncü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Çağa*, T.: Deniz Ticareti Hukuku, C. I, B. 14, İstanbul 2005, s. 109-111; *Kalpsüz*, s. 6-9.

Gemi alacaklısı hakkı, doğrudan doğruya kanundan doğan bir rehin hakkıyla temin edilmiş şahsî bir talep hakkıdır. Bu hak, sahibine, gemi ve navlun ile bunların surrogatları üzerinden, rehin veya ipotekle temin edilmiş yahut edilmemiş olan diğer tüm alacaklardan öncelikli olarak tahsil etme imkânı veren bir haktır (TTK m. 1236, 1257). Deniz ödöncü gibi gemi alacaklısı hakkı da sicile kaydolunamaz ve sicile kayıtlı olan ve olmayan gemiler bakımından gerçekleşmesi mümkündür. Gemi alacaklısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Hızır*, S.: Gemi Alacaklısı Hakkının Bahşettiği Bir İmkân Olarak Rehnin Paraya Çevrilmesi Suretiyle Takip Usulü, BATİDER 2007, C. XXIII, S. 4, s. 358-363 ve s. 358, dn. 4'deki eserler; *Kalpsüz*, s. 12 vd.

III. HAVA ARACI ÜZERİNDE İPOTEK TESİS EDİLMESİ

1. Genel Olarak

Bir hava aracı üzerinde rehin hakkının nasıl kurulacağı hususu Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 70. maddesinde düzenlenmiştir. “*Akdî İpotek*” başlığını taşıyan bu maddeye göre: “*Hava araçları üzerinde malik ile alacaklıların anlaşmaları ve sicile tescil ile ipotek tesis olunabilir. İpotek tesisine ait anlaşmaların yazılı şekilde yapılması ve imzaların noterce onanmış olması şarttır.*”

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, bir hava aracı üzerinde hava aracı ipotek tesis edilebilmesi, iki temel şartın gerçekleşmesine bağlıdır. Bunlar, *rehin (ipotek) sözleşmesinin yapılması ve hakkın, uçak siciline tescil edilmesidir.*

2. Rehin (İpotek) Sözleşmesinin Yapılması

Hava aracı ipotek tesis edilmesinin kurulması her şeyden önce malik²⁸ ile alacaklı arasında yapılacak bir “*rehin (ipotek) sözleşmesi*”nin varlığına bağlıdır²⁹. Anılan sözleşme Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 70. maddesinde bir geçerlilik şekline tâbi kılınmıştır. Bu açıdan Kanun, rehin sözleşmesinin yazılı şekilde yapılmış ve imzaların noterce tasdik edilmiş olmasını şart koşmuştur³⁰. Hava aracı ipotek tesis edilmesinin geçerli bir şekilde kurulabilmesi, söz

²⁸ Üzerinde rehin hakkı tesis edilmek istenen hava aracı birlikte mülkiyet rejimine tâbi ise, konu ikiye ayrılarak ele alınmalıdır. Bu açıdan, *paylı (müşterek) mülkiyet rejimine tâbi hava araçlarında*, her bir paydaş, diğer müşterek maliklerin rızasına gerek kalmaksızın, sahip olduğu pay üzerinde hava aracı ipotek tesis edebilir (MK m. 688/3). *Elbirliği (iştirak halinde) mülkiyet rejimine tâbi hava araçlarında* ise ortaklar ancak hep birlikte hareket etmek suretiyle söz konusu hava aracı üzerinde ipotek tesis edebilirler (MK m. 702/2). Görüldüğü gibi, birlikte mülkiyet rejimine tâbi hava araçları üzerinde ipotek tesis edilmesi konusunda Medenî Kanun'un ilgili hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Zira birlikte mülkiyet rejimine tâbi bir hava aracı üzerinde tesis edilecek rehin hakkı, aslında Medenî Kanun anlamındaki haklar üzerinde tesis edilmiş bir hakkı ifade eder (Bkz. *Ergüne*, s. 91, dn. 91'den naklen).

²⁹ Burada ifade etmek gerekir ki; hava aracının maliki bizzat kendi borcu için bu ipotek tesis edebileceği gibi, bir başkasının borcu için de kendi hava aracı üzerinde ipotek tesis edebilir. *Ergüne*, s. 89.

³⁰ Akdî gemi ipotek tesis edilmesinin için gerekli şartları belirleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 876. maddesinde de benzer bir hüküm yer almaktadır. Anılan madde “*Gemi ipotek tesis edilmesi için geminin maliki ile alacaklıların bu hususta anlaşmaları ve ipotek tesisinin gemi siciline tescil edilmesi lazımdır. Şu kadar ki; yabancı bir memlekette iktisap edilip henüz Türk gemi siciline tescil edilmemiş olan gemilerde bayrak şahadetnamesine şerh, tescil hükmündedir; geminin tescilinde bu gibi ipotekler re'sen sicile geçirilir.*” şeklindedir. Görüldüğü üzere bu hükümde Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 70. maddesinden farklı olarak, yabancı bir ülkede iktisap edilip henüz gemi siciline tescil edilmemiş olan gemiler üzerinde bayrak şahadetnamesine şerh verilmek suretiyle de ipotek kurulması imkânı tanınmıştır. Bayrak şahadetnamesine şerh vermek suretiyle ipotek kurulması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Akıncı, S.: Türk Hukukunda Gemi İpotek, Ankara 1958, s. 52; Çağa, C. I, s. 114; Reisoğlu, Teslimsiz Menkul Rehni, s. 15; Göknül, 1947, s. 72.*

konusu sözleşmenin geçerliliğine bağlıdır. Bilindiği üzere, medenî hukukun temel bir kuralı olarak, aynî haklara ilişkin tasarruf işlemlerinin geçerliliği, bu işlemlere temel teşkil eden borçlandırıcı işlemin (taahhüt işleminin) geçerli olmasına bağlıdır. İşte Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Medenî Kanunun taşınmaz rehnine ilişkin bazı hükümlerine atıf yapılması³¹ ve uçak siciline tescilin yapılabilmesi için geçerlilik şekline tâbi bir rehin sözleşmesinin varlığının aranması, hava aracı ipoteğinin *sebebe bağı (illi) bir hukukî işlem* olduğunu açıkça göstermektedir. Bu nedenle, uçak siciline tescil gerçekleşmiş olsa bile, geçersiz bir rehin sözleşmesine dayanılarak hava aracı ipoteğinin doğması mümkün değildir³².

3. Hakkın Uçak Siciline Tescil Edilmesi

Rehin sözleşmesinin geçerli şekilde akdedilmesinden sonra hava aracı ipoteğinin kurulması için rehin hakkının uçak siciline tescil edilmesi gerekmektedir³³. Bu hususu düzenleyen Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 70. maddesinin 1. fıkrası hükmü nedeniyle, uçak siciline yapılacak olan bu tescil, rehin hakkının doğumu bakımından *kurucu* niteliktedir. Tescilin bu kurucu etkisi, üçüncü kişiler açısındandır. Zira Kanun'un 66. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, aynî hakların tesis edilmesi için gerekli sözleşmeler sicile tescil olunmadıkça, üçüncü kişiler açısından hüküm ifade etmez. Bu hükümden ters çıkarımla ulaşılan sonuç ise, sözleşmenin, rehin sözleşmesinin tarafları açısından tescilden önce de hüküm ifade ettiği.

İpotek hakkının meydana gelmesinin tescil işlemine bağlı olması nedeniyle, *sicile kayıtlı olmayan hava araçları* üzerinde ipoteğin tesisinden de doğal olarak söz edilemeyecektir³⁴.

³¹ Medenî Kanun'un, taşınmaz rehnini alacaklıya sağladığı güvencenin kapsamını düzenleyen 875. (eski m. 790) ve zorunlu masrafları güvence altına alan 876. (eski m. 791) maddelerine atıfta bulunan Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 75. maddesi hükmü, burada örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında, hava aracı ipoteği müessesesini teorik bakımdan eleştirenler, bir taşınırın tapu siciline kayıtlı taşınmazların istikrarını taşımadığını ileri sürerek, buna rağmen ipotek edilmesini hukuk esaslarına aykırı bulmaktadırlar. Fakat tescilde tam bir aleniyet ve ciddiyet sağlanmış olmak şartıyla, özel bir önem arz eden bazı taşınır mallar hakkında ipotek hükümlerinin uygulanmasının aykırılık teşkil etmeyeceği, kanaatimizce de haklı olarak savunulmaktadır. Bkz. *Göknil*, 1947, s. 69.

³² *Ergüne*, s. 89, dn. 89.

³³ Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 74. maddesi uyarınca hava aracı ipoteği tescil edilirken şu hususlar da tescil olunur:

(a) Alacaklının adı, soyadı ve adresi; (b) alacağın tutarı ve faiz oranı; (c) alacağın tutarı kesin değil veya değişebilir ise faizler dâhil, ipoteğin temin ettiği azamî tutar; (d) Nama veya hamiline yazılı tahvillerin ipotek ile temini durumunda ipotek borcun tamamı için kurulacaksa, alacaklı yerine, borçlu ile alacaklıların tümünü birden temsil edecek bir temsilci; ihracı üstlenen işletme için kurulacaksa, ipotek üzerinde tahvil sahipleri lehine bir rehin hakkı.

³⁴ Bu konuda Türk Ticaret Kanununun 876. maddesinin 2. fıkrasında gemiler ile ilgili bir hüküm yer almaktadır. Söz konusu hükme göre, yabancı bir memlekette iktisap edilip henüz Türk gemi siciline tescil edilmemiş olan gemilerde bayrak şahadetnamesine şerh,

Hava aracı ipoteği bakımından tescil, teslim bağı taşıyır rehnindeki zilyetliğin devrinin yerini tutmaktadır. Zira sicile tescil edilen hava aracı ipoteğinde, zilyetliğin devrinin aynı hakkı tesis etme fonksiyonu yoktur. Bir başka deyişle, sicile kayıtlı hava araçları üzerinde rehin hakkının kazanılmasında, Medenî Kanundaki zilyetliğe ilişkin hükümlerin (MK m. 939/2 ve 988) uygulanması söz konusu değildir³⁵.

Bu noktada, hava aracı ipoteğinin tesisi için sicile kim veya kimlerin tescil talebinde bulunabileceği hususu önem arz eder. Zira Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda, konuya ilişkin olarak açık bir hüküm bulunmamaktadır. Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre³⁶, hava aracı ipoteğinin tesisi için uçak siciline tescil talebinde bulunacak olan kişi *hava aracının malikidir*. Bu durumda malikin tescil talebinden kaçınması hâlinde alacaklı, tescil olgusunun gerçekleşmesi için, malik ile aralarındaki rehin sözleşmesine dayanarak bir eda davası açmalıdır³⁷. Dava sonucunda verilecek mahkeme kararı bir eda hükmü olarak kabul edilecektir. Fakat ipotek hakkının doğması için alacaklının bu hakkını ayrıca sicile tescil ettirmesi gerekecektir. Diğer bir deyişle hava aracı ipoteği, bu eda hükmü doğrultusunda alacaklı tarafından ve malikin rızasına gerek duyulmaksızın; yani tek taraflı olarak sicile tescil ile kurulacaktır. Nitekim Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda hava aracı ipoteğinin kurulması için tescil her halde zorunlu kılınmıştır (TSHK m. 70/1). Anılan görüş (açıkça belirtilmese de) tapu sicilinde gerçekleşecek tescil işleminin taşınmaz malikince yapılması gerektiğini hükme bağlayan Medenî Kanun'un 1013. maddesine dayanmaktadır.

Hava aracı ipoteği ile gemi ipoteği arasında gerek nitelikleri gerek de öngörülüş amaçları bakımından geçerli olan benzerlikler nedeniyle, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda hava aracı ipoteği hakkında hüküm bulunmayan hâllerde, öncelikle Medenî Kanun hükümlerinin değil Ticaret Kanunu'ndaki gemi ipoteğine ilişkin hükümlerin uygulanması kanaatimizce daha doğru olacaktır. Medenî Kanun hükümlerine ise ancak Ticaret Kanunu'nda açık bir hüküm bulunmaması hâlinde başvurulmalıdır. Nitekim her iki ipotek türü de taşınırların sicile tescili suretiyle rehnedilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda aksine açıkça bir hüküm bulunmadığı takdirde ve niteliği uygun düştüğü ölçüde, öncelikle Türk Ticaret Kanunu'nda ve ilgili mevzuatta yer alan gemi ipoteğine ilişkin hükümlerin uygulanması gerekmektedir.

tescil hükmündedir; geminin tescilinde bu gibi ipotekler, sicile re'sen geçirilir. Türk Sivil Havacılık Kanununda ise buna benzer bir hüküm mevcut değildir. Bkz. *Kaner*, s. 33.

³⁵ *Reisoğlu*, *Teslimsiz Menkul Rehni*, s. 4 vd.; *Ergüne*, s. 93; *Öğütçü/Doğrusöz*, s. 79.

³⁶ *Ergüne*, s. 91.

³⁷ *Oğuzman*, *Kemal/ Selçi, Özer/ Özdemir-Oktay*, Saibe: Eşya Hukuku, B. 11, İstanbul 2006, s. 707; *Ergüne*, s. 91.

Konu, tescil talebinde bulunabilecekler açısından da bu doğrultuda ele alınmalıdır. Fakat Türk Ticaret Kanunu'nda gemi siciline, ipoteğin tescilinin kim tarafından talep edileceğine ilişkin bir hüküm yoktur. Bununla birlikte, Gemi Sicil Nizamnamesi'nin “*Hukukî Münasebetler*” başlıklı 3. faslının 16. maddesinin 2. fıkrası hükmü uyarınca, ipoteğin tescilini talep etme yetkisi lehine tescil yapılacak veya tescil sonucunda hakkı etkilenecek olan kişilere aittir. Dolayısıyla anılan hüküm hava aracı ipoteğine kıyasen uygulanabilecektir. Buna göre hava aracı ipoteğini sicile tescili için talepte bulunabilecek kişiler, rehin sözleşmesinin tarafı ve alacağı hava aracı ipoteği ile temin edilecek olan *alacaklı* veya (yalnızca malik değil) *bu tescilden hakkı etkilenecek olan kişilerdir*³⁸.

IV. HAVA ARACI İPOTEĞİNİN TÂBİ OLDUĞU İLKELER

1. Sicile İtimat İlkesi

A. Genel Olarak

Sicile itimat ilkesi diğer bütün aynî haklarda olduğu gibi rehin hakkı bakımından da önemlidir. Sicilin kamu itimatına sahip olması, sicilin kaydının doğruluğuna itimat ederek iyiniyetle bir hak iktisap eden kimsenin bu iyiniyetinin korunması anlamına gelir. Başka bir deyişle, aslında yanlış olan bir kaydın o kimse bakımından doğruymuş gibi kabul edilmesidir³⁹.

Anılan ilke, genel olarak iki türlü himaye bahşeder; müspet himaye ve menfî himaye. *Müspet himayede*, iktisap edilen müseccel hakkın mevcut olduğu farzedilir. Yani iktisap eden yanlışlıkla tescil edilmiş hakkın mevcut olduğunu iddia edebilir. *Menfî himayede* ise hakkı iktisap eden kişi, tescil edilmemiş bir hakkın mevcut olmadığını iddia edebilir⁴⁰.

Sicile itimat ilkesi, Medenî Kanun'un 1023. maddesinde *tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya başka aynî hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımının korunacağı* hükmü ile tapu sicili bakımından kabul edilmiştir. Ticaret Kanunu'nda ise ticaret sicilindeki kayıtlar açısından sicile itimat prensibinin uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin açık bir hüküm yoktur⁴¹. Aksine bir düzenleme söz konusu olmadığı takdirde, ticaret sicilinde yer alan kayıtlara iyiniyetle dayanarak bir hak

³⁸ İpotenin tesisinden sonra onun üzerinde rehin veya intifa hakkı gibi bir hak iktisap edecek kişiler, hakkı tescilden etkilenecek kişilere örnek olarak gösterilmektedir. Bkz. *Kalpsüz*, s. 72.

³⁹ *Akipek*, J.: Türk Eşya Hukuku (Aynî Haklar) - Mahdut Aynî Haklar, K. 3, Ankara 1974, s. 196-197; *Akipek*, J.: Türk Eşya Hukuku (Aynî Haklar) - Zilyetlik ve Tapu Sicili, K. 1, Ankara 1965, s. 387 vd.; *Öğütçü/Doğrusöz*, s. 72; *Kaynar*, s. 19 vd.

⁴⁰ *Akipek*, Sınırlı Aynî Haklar, s. 196-197; *Kaner*, s. 26.

⁴¹ Her ne kadar Ticaret Kanunu'nun 39. maddesinin başlığı “Sicile İtimat” olsa da anılan hükümde ticaret sicili kayıtlarına iyiniyetle güvenerek hak iktisabından söz edilmemektedir. Burada yalnızca sicilin olumlu ve olumsuz etkisi hükme bağlanmıştır.

iktisap edilemeyeceği öğretide genel olarak kabul edilmektedir⁴². Ticaret sicili açısından istisnâ nitelikteki böyle bir düzenleme, Ticarî İşletme Rehni Kanunu'nda yer almaktadır (TİRK m. 5/4). Ayrıca Gemi Sicili bakımından da sicile itimat prensibi kabul edilmiştir (TTK m. 885/1).

B. Türk Sivil Havacılık Kanunu Açısından

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 52/1 maddesinde, sicile itimat prensibinin uçak sicili açısından da geçerli olduğu hükme bağlanmıştır. Bu madde uyarınca: “Uçak sicilindeki bir kayda iyiniyete dayanarak mülkiyet, ipotek veya diğer aynî hakkı iktisap eden kişinin bu iktisabı geçerli olur.” Sicile itimat ilkesi uyarınca bir aynî hak iktisap edilebilmesi için, iktisap edenin iyiniyetli olması gerekir. Buradaki iyiniyet, Medenî Kanunu'nun 3. maddesi anlamındaki iyiniyettir. Yani, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 52. maddesindeki iyiniyet, uçak sicilindeki kaydın gerçek hukukî duruma uymadığını bilmemek veya sicildeki kaydın yanlış olduğunu kendisinden beklenen ihtimamı göstermiş olduğu halde bilememektir. Daha açık bir anlatımla, uçak sicilindeki kayıtlar gerçek hak durumunu yansıtmasa bile, bu yolsuz kayıtlara iyiniyetle (TSHK m. 52/1; MK m. 3) dayanan kimselerin sicile kayıtlı hava aracı üzerindeki aynî hak kazanımları geçerli olmaktadır⁴³. Burada iyiniyetin arandığı an, tasarruf işlemi ile aynî hakkın iktisap olunduğu, yani ipoteğin tescil edildiği andır (TSHK m. 52/3)⁴⁴. Sonuç olarak bu hüküm neticesinde, sicildeki görünümüne güvenen üçüncü kişilerin hava aracı ipoteğini iyiniyetle kazanmaları mümkün olmaktadır⁴⁵.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 52. maddesinin sağlamış olduğu bu koruma neticesinde, alacaklı ile rehin sözleşmesi yapan ve ipoteğin tescilini talep eden kişinin sicilde malik olarak gözükmesi yeterlidir⁴⁶. Ayrıca bu kişinin hava aracının gerçek maliki olması zorunlu değildir. Böylece uçak siciline hâkim olan kamuya itimat ilkesi gereğince, ipoteğin tesciline onay veren kişinin sicilde malik olarak görünmesi ve bu görünümüne alacaklının Medenî Kanun'un 3. maddesi anlamında iyiniyetle güvenmesi hâlinde,

⁴² Nomer Ertan, N. F. (Ülgen, ./ Teoman, Ö./ Helvacı, M./ Kendigelen, A./ Kaya, A.): Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul 2006, s. 301; Poroy, R./ Yasaman, H.: Ticarî İşletme Hukuku, B. 12, İstanbul 2007, s. 191; Ayhan, R.: Ticarî İşletme Hukuku, B. 2, Ankara 2007, s. 246; Arkan, s. 248.

⁴³ Fakat belirtilmelidir ki, ipotek hakkının tescili yalnızca “kanunda sayılan aynî haklar” bakımından geçerlidir. Bu haklara temel teşkil eden alacak haklarını ise kapsamaz. Örneğin hukuken geçerli olmayan bir şahsî hakka istinaden aynî bir hak kurulması (ipotek) halinde, sicilin olumlu etkisi, alacak hakkının geçerliliğini sağlamaz. Ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay, s. 198.

⁴⁴ Aynı durum gemi ipoteği bakımından da geçerlidir (TTK m. 885/2).

⁴⁵ Kaner, s. 25-26; Ergüne, s. 93; Davran, Menkul Rehni, s. 180; Akipek, Sınırlı Aynî Haklar, s. 198 vd.

⁴⁶ Ergüne, s. 93.

ipotek hakkını iktisap eden kişinin bu iktisabı geçerlidir⁴⁷. Bununla beraber belirtmek gerekir ki, hava aracının maliki kendi şahsî borcunun yanında, bir üçüncü kişinin borcu için de kendi hava aracı üzerinde ipotek tesis edebilir⁴⁸.

Uçak siciline itimat ilkesi, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 52. maddesinin 1. fıkrası hükmü dolayısıyla hak sahibine müspet himaye sağlar. Bunun sonucunda, sicildeki görünümüne dayanarak bir ipotek hakkı iktisap eden kişi, yanlışlıkla tescil edilmiş hakkın mevcut olduğunu iddia edebilir ve bu görünümüne dayanarak elde ettiği hak korunur. Bunun yanında Kanunda, hava aracı ipoteği bakımından sicile itimat ilkesinin menfî himayesi öngörülmemiştir. Diğer bir deyişle, hava aracı üzerinde iyiniyetle bir ipotek hakkı iktisap eden kimse, tescil edilmemiş bir aynî hakkın mevcut olmadığını (iyiniyetle de olsa) iddia edemez⁴⁹. Örneğin, yanlışlıkla sicilden terkin edilmiş bir ipotek hakkının mevcut olmadığı, aracın mülkiyetini iyiniyetle kazanan kimse tarafından ileri sürülemez⁵⁰.

İyiniyetin korunmasında sicilin kapsamı esas alınır. Burada zilyetlik durumu dikkate alınmaz. Yani, hava aracı hukuken taşınır mal olmasına rağmen, *uçak siciline kayıtlı ise*, zilyetlik hükümlerine dayanarak bir ipotek hakkının iktisabı mümkün değildir. Zira sicile tescil edilen hava aracı ipoteğinde, zilyetliğin aynî hakkı tesis etme fonksiyonu yoktur. Bir başka deyişle, *sicile kayıtlı hava araçları* üzerinde rehin hakkının kazanılmasında Medenî Kanundaki zilyetliğe ilişkin hükümlerin (MK m. 939/2 ve 988) uygulanması söz konusu değildir. Ancak, *sicile kayıtlı olmayan hava araçları* üzerinde aynî hak iktisapları Medenî Kanundaki genel hükümlere tâbi olduğundan, bunlar üzerinde zilyetliğe bağlı olarak rehin hakkının iyiniyetle kazanılması şüphesiz mümkündür⁵¹.

2. Hava Aracı İpoteginde Sabit Dereceler Sistemi

Sabit dereceler sistemi, genel olarak, rehin konusunun değerinin tamamı ile değil, belirlenen bir bölümü ile alacağı temin etmesini ve bu bölümün sabit kalmasını ifade eder. Bu sistemde, taşınmazın bölündüğü farazî değer parçalarına “*derece*” denir. Her derecede, derecenin değerine kadar taşınmaz rehni kurulabilir. Dereceler, birbirinden tamamen bağımsızdır. Önceki

⁴⁷ Gemi ipoteğinde de aynı prensip geçerlidir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. *Çağa*, C. I, s. 114.

⁴⁸ *Ertaş*, s. 519; *Ergüne*, s. 89; *Göknül*, 1951, s. 174.

⁴⁹ *Kaner*, s. 27; *Ertaş*, s. 475.

⁵⁰ Gemi sicili bakımından ise sicile itimat ilkesinin aynî haklarda hem müspet hem de menfî etkisi vardır (TTK m. 884, 885). Bu açıdan; örneğin, aslen malik olmayan fakat gemi sicilinde malik olarak görünen kişinin bu görünümüne güvenmek suretiyle sicile kayıtlı gemi üzerinde ipotek tesis edilmesi durumunda, söz konusu ipotek hakkı geçerli şekilde kurulmuş olur (müspet etki). Bunun yanında sicildeki kayda güvenerek bir kişiden gemi üzerinde iyiniyetle bir aynî hak kazanan kimse, tescil edilmemiş bir aynî hakkın bulunmadığını ileri sürebilir (menfî etki). Ayrıntılı bilgi için bkz. *Çağa*, C. I, s. 79.

⁵¹ *Ergüne*, s. 93; *Reisoğlu*, *Teslimsiz Menkul Rehni*, s. 4 vd.

derece boşaldığı takdirde, sonra gelen derecelerdeki rehin haklarının onun yerine ilerlemeleri söz konusu değildir. Rehinli alacaklının hakkı, bir derecedeki değer sınırını aşamaz (MK m. 870/1). Bu dereceler 1, 2, 3, vs. diye sınırlandırılır. Taşınmaz rehininin hangi derecede kurulacağı, taşınmaz maliki ile rehinli alacaklının anlaşmaları ile ya da kanunen belirlenmektedir (MK m. 871/1). Bu boş derecede, derecenin miktarınca yeni bir rehin hakkı kurulabilir⁵².

Hava aracı ipoteği, aslında bir sicilli taşınır ipoteği türü olmasına karşın, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Medenî Kanun'un bazı maddelerine yapılan atıflar (TSHK m. 71/2, 75, 76) sebebiyle, taşınmaz rehni ile de benzerlik arz etmektedir⁵³. Bunun sonucunda, Medeni Kanunun taşınmaz rehni için öngördüğü sabit dereceler sisteminin hava aracı ipoteği bakımından da uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalı bir husustur. Bu açıdan ERTAŞ'a göre burada sabit dereceler sistemi geçerli olmaz⁵⁴. Çünkü hava aracı ipoteği, nitelik itibariyle bir taşınır rehni olup, taşınmaz rehininde geçerli olan sabit dereceler sistemi burada uygulanmaz. Dolayısıyla ipotek altına alınan alacağın sona ermesi, hava aracı ipoteğini de sona erdirir (TSHK m. 84/2) ve boşalan bir hava aracı ipoteğinin yerine arka sırada bulunan ipotekler birer basamak ilerler. İpoteğin sona ermesi halinde ise malik sicilden ipoteğin terkinine muvafakat etmesini, alacaklıdan talep edebilir (TSHK m. 84/3).

Bizim de katıldığımız görüşe göre ise⁵⁵, hava aracı ipoteği açısından sabit dereceler sistemi uygulama alanı bulacaktır. Her ne kadar Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda hava aracı ipoteği bakımından sabit dereceler sisteminin benimsendiği açıkça düzenlenmemiş olsa da⁵⁶, Kanunun

⁵² Sabit dereceler sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Tiryaki*, F. Taşınmaz Rehni Hukukunda "Sabit Dereceler Sistemi" ve Hükümleri, Ankara Barosu Dergisi, Y. 1978, C. 35, S. 1, s. 7-14; *Aybay*, A. *Hatemi*, H.: Eşya Hukuku Dersleri, İstanbul 1996, s. 190-191; *Franko*, İ. N.: Gayrimenkul Rehininde Serbest Dereceden İstifade Şartı, Ankara Barosu Dergisi, Y. 1977, C. 34, S. 6, s. 1008; *Erel*, Ş. E.: Gayrimenkul Rehininde Sıra, Ankara 1974, s. 26; *Seliçi*, Ö.: Gayrimenkul Rehininde Boş Dereceye İlerleme Hakkı, İÜHFM, C. XL, S. 1-4, İstanbul 1974, s. 430; *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 712; *Ertaş*, s. 476 vd.; *Öğütçü/ Doğrusöz*, s. 170 vd.; *Akipek*, Sınırlı Aynı Haklar, s. 203 vd.

⁵³ Bununla birlikte Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda konuya ilişkin düzenlemelerin Medenî Kanun hükümlerinden ayrıldığı noktalar da vardır. Bu bağlamda, örneğin, hava aracı ipoteği ile teminat altına alınan alacağın, temlik edilmesiyle birlikte yeni alacaklıya geçmesi, ancak BK m. 163/1 gereğince "yazılı" olarak yapılan temlikin uçak siciline tescil edilmesiyle mümkündür. Oysa Medenî Kanun'da yer alan düzenlemeye göre ipotekle güvence altına alınmış bir alacağın devrinin geçerliliği, bu devrin tapu siciline tescil edilmesine bağlı değildir (MK m. 891) (Bkz. *Ergüne*, s. 95, dn. 95).

⁵⁴ Bkz. *Ertaş*, Ş./ *Serdar*, İ./ *Gürpınar*, D.: Eşya Hukuku, B. 4, Ankara 2002, s. 549; *Ertaş*, s. 519.

⁵⁵ *Ergüne*, s. 95.

⁵⁶ Oysa Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun aksine, gemi ipoteğinde sabit dereceler sisteminin benimsendiği, Türk Ticaret Kanunu'nun 894. maddesinde "Gemi üzerindeki ipoteklerin

“*Sigortacının Halefiyeti*” başlığını taşıyan 79. maddenin son cümlesinde yer alan “... *derecesi aynı olan veya sonra gelen ipotekli alacaklıların...*” ifadesinden, kanun koyucunun hava aracı ipoteği bakımından *sabit dereceler sistemini* benimsemiş olduğu anlaşılmaktadır⁵⁷.

Sabit dereceler sisteminin hava aracı ipoteğinde uygulanmasının sonucu olarak, malik, hava aracı üzerinde istediği gibi bir derecelendirme yapabilir. Hatta bazı dereceleri boş bırakıp daha aşağıdaki derecelerde ipotek tesis edilebilir⁵⁸. Ancak ne kadarlık bir miktar için hangi dereceyi boş bıraktığını uçak siciline kaydettirmek zorundadır. Hava aracı üzerinde ipotek kurulduktan sonra söz konusu ipotek, aksine anlaşma olmadıkça, ipoteğin paraya çevrilmesine kadar o tescilde belirtilen rehin derecesinin sahip olduğu kuvvet nispetinde teminat teşkil eder (MK m. 870).

V. HAVA ARACI İPOTEĞİNİN TÜRLERİ BAKIMINDAN İPOTEĞİN TESİSİ

1. Kanunî İpotek

A. Genel Olarak

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 70. maddesinde düzenlenmiş olan sözleşmeye dayalı rehin hakkının yanı sıra, Kanunun 71. maddesinde hava aracı yapımıcısı ve onarımcısının hava aracı üzerindeki *kanunî rehin hakkı* düzenlenmiştir.

Kanunî rehin hakkı, genel olarak ikili bir ayrımla ele alınabilir⁵⁹:

(a) Rehin hakkının doğumu için ayrıca bir rehin sözleşmesine, zilyetliğin nakline veya tescile gerek olmaksızın doğrudan doğruya bir kanun hükmüne istinaden ortaya çıkan rehin hakkı (*doğrudan doğruya rehin hakkı*).

(b) Rehin hakkının tescilini talep etme yetkisi kanundan doğmakla birlikte, ancak kanunda öngörülen şartlara uyularak tesis edilebilen rehin hakkı (*dolaylı kanunî rehin hakkı*).

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun, başlığı “*Kanunî İpotek*” olan 71. maddesine göre: “(1) *Hava araçlarının yapımı ve onarımından doğan*

dereceleri Medeni Kanunun gayrimenkul rehini hakkındaki hükümlerine göre tayin olunur.” hükmüyle açıkça ifade edilmiştir.

⁵⁷ Kaner, s. 35 ve farklı bir gerekçe ile olmakla birlikte aynı yönde Esener, T./ Güven, K.: Eşya Hukuku, B. 3, Ankara 1996, s. 411 (Bkz. Ertaş/ Serdar/ Gürpınar, s. 549; Ertaş, s. 519).

⁵⁸ Fakat, bir rehin derecesinin tutarı, sonradan daha aşağı derecelerde bulunan rehin hakkı sahiplerinin onayı olmadan arttırılamaz. Ayrıca bkz. Erel, s. 1; Oğuzman/ Selici/ Özdemir-Oktay, s. 711; Ögütçü/ Doğrusöz, s. 204-205; Kaynar, s. 23-25; Şener, s. 74 vd.

⁵⁹ Söz konusu ayırım hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Davran, B.: Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul 1972, s. 54; Kalpsüz, s. 1 vd.; Şener, s. 27-36.

alacaklar için yapımçı ve onarımcı, hava aracı üzerinde kanunî bir ipoteğin tescilini isteyebilir. (2) Bu kanuni ipoteğin tesisi hakkında Medeni Kanunun 809 (yeni MK m. 895), 810 (yeni MK m. 896) ve 811. (yeni MK m. 897) maddeleri⁶⁰ uygulanır.”⁶¹.

Bu madde uyarınca, Kanunun 70. maddesindeki sözleşmeye dayalı rehin hakkından farklı olarak, kanunî hava aracı ipoteğinin kurulabilmesi için malik ile alacaklı arasında bir rehin sözleşmesinin yapılmasına gerek yoktur. Ancak burada “*Kanunî İpotek*” olarak ifade edilen ipotek hakkı, aslında doğrudan doğruya kanundan doğmamaktadır. Kanundan doğan hak, yalnızca “*ipoteğin tescilini talep etme hakkı*” veren “*şahsî bir hak*”tır. Akdî ipotekte, ipoteğin tesisine ilişkin talep hakkı, tarafların anlaşması neticesinde doğduğu hâlde, kanunî ipotekte bu hak, *kanun gereği* doğmaktadır (taahhüt aşaması)⁶². Bu nedenle, anılan maddede hükme bağlanan kanunî ipotek, bir “*dolaylı kanunî rehin hakkı*” niteliğindedir⁶³. Dolayısıyla, rehin hakkının doğumu için uçak siciline tescil yapılması şarttır. Uçak siciline yapılacak olan tescil, ipotek bakımından *kurucu* niteliktedir (tasarruf aşaması)⁶⁴.

Türk Sivil Havacılık Kanunu’nun 71. maddesinde genel bir kavram olarak “*hava aracı*”ndan bahsedilmesine karşın, kanunî ipotek hakkı, ancak “*sicile kaydedilmiş bir hava aracı*” üzerinde söz konusu olabilir. Bu durum, söz konusu kanunî ipoteğin “*tescil ile*” kurulmasının doğal bir sonucudur. Dolayısıyla, uçak siciline tescil edilmemiş olan hava araçlarının yapım ve onarımından doğan alacaklar, kanunî bir ipotek hakkı meydana getirmez.

⁶⁰ Medenî Kanun’un anılan maddelerinde, zanaatkâr ve yüklenicilerin yapı üzerindeki ipotek hakkı ile ilgili tescilin gerçekleşeceği zaman ve tabi olduğu şartlar (MK m. 895), kanunî ipotekten yararlanma açısından tâbi oldukları sıra (MK m. 896) ve sahip oldukları öncelik hakkı (MK m. 897) hükme bağlanmıştır.

⁶¹ Türk Ticaret Kanunu’nun tersane sahibinin gemi üzerindeki kanunî ipotek hakkını düzenleyen 877. maddesi hükmü ise şöyledir: “(1) Bir tersane sahibi bir geminin inşa veya tamirinden doğan alacaklar için, o yapı veya gemi üzerinde kanunî bir ipoteğin tescilini talep edebilir. Bu haktan, önceden feragat muteber değildir. (2) Bu kanunî ipoteğin tesisi hakkında Medenî Kanun’un 809, 810 ve 811’inci maddeleri tatbik olunur.” Görüldüğü gibi bu hüküm, Türk Sivil Havacılık Kanunu’nun 71. maddesi hükmü ile büyük bir benzerlik arz etmektedir. Dolayısıyla, gemiler ve yapılar üzerinde tersane sahibinin sahip olduğu kanunî ipotek hakkı, hava aracı üzerindeki bu kanunî ipotek hakkı ile aynı şartlara ve özelliklere sahiptir (Tersane sahibinin gemiler üzerindeki kanunî rehin hakkı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. *Kalpsüz*, s. 16-37). Söz konusu hükümler arasında farklı olan tek nokta, Ticaret Kanunu’nda yer alan hükümde, kanunî ipotek hakkından önceden feragat edilemeyeceğinin açıkça düzenlenmiş olmasıdır. Bu farklılığın hukuken herhangi bir sonuç doğurup doğurmayacağı hakkında bkz. V, 1.

⁶² Şener, Y. S.: Türk Hukukunda İpotek ve Uygulaması, İstanbul 2005, s. 27, 31; Kaner, s. 34.

⁶³ Hava aracı bakımından Türk Sivil Havacılık Kanunu’nda bir doğrudan doğruya kanunî rehin türü öngörülmemiştir. Oysa gemiler bakımından Türk Ticaret Kanunu’nun 1235. maddesi ve devamı maddelerinde, bu niteliğe sahip bir hak “*Gemi Alacaklısı Hakkı*” adıyla düzenlenmiş bulunmaktadır. Gemi alacaklısı hakkına ilişkin açıklamalar için bkz. yuk. dn. 26.

⁶⁴ Ergüne, s. 93-94; Ertaş, s. 519.

Kanun koyucu, hava aracının yapım ve onarımından dolayı alacaklı konumunda olan yapımçı ve onarımcıya (yapı alacaklılarına), alacaklarını teminat altına alabilmelerini sağlamak amacıyla, hava aracı üzerinde kendi lehlerine bir rehnin (hava aracı ipoteğinin) tescilini talep hakkı tanımıştır. Yapılacak tescile ilişkin olarak ise, Medenî Kanunun zanaatkâr ve yüklenicilerin (yapı alacaklılarının) faaliyetlerinden doğan alacaklarının bahsettiği kanunî ipotek hakkını düzenleyen 895 - 897. maddelerindeki (eski 809 - 811) hükümlerine atıf yapılmıştır (TSHK m. 71/2). Dolayısıyla anılan maddeler, bir hava aracının yapımı ve onarımından doğan bir alacağın varlığı hâllerinde uygulama alanı bulacaktır⁶⁵. Bu doğrultuda yapımçı ve onarımcı lehine ipoteğin kurulması, bu kişilerce ipoteğin kurulmasına yönelik bir “yenilik doğurucu hakkın” sicil memuruna karşı ileri sürülmesi ve tescilin yapılması ile mümkündür⁶⁶. Bu hak, doğrudan doğruya *sicil memuruna* karşı kullanılır ve malikin ayrıca tescile onay vermesine gerek yoktur⁶⁷. Bu hakkın kullanılması, hava aracının yapım ve onarım borcunun yüklenilmesinden itibaren kullanılabilir (TSHK m. 71/2, MK m. 895/1).

Tescil, yapım ve onarım işinin bitiminden itibaren en geç üç ay içinde gerçekleştirilir (TSHK m. 71/2, MK m. 895/2). Söz konusu süre, hak düşürücü niteliktedir ve yapımçı ve onarımcının üstlendiği faaliyetin tamamlanmasından itibaren işlemeye başlar⁶⁸.

Tescilin gerçekleşmesi için yapım ve onarım faaliyeti karşılığında tesis edilecek ipoteğin ne miktar için yük teşkil edeceği konusunda yapımçı ve onarımcı ile malik arasında bir anlaşmaya varılması gerekir. Diğer bir deyişle, alacağın malik tarafından kabul edilmiş olması şarttır. Böyle bir anlaşma sağlanamazsa, tescil edilecek alacak miktarı, hâkim tarafından belirlenir (TSHK m. 71/2, MK m. 895/3)⁶⁹. Esasında bu hüküm, ipoteğin

⁶⁵ Yapı alacaklısı, emeği ile veya emek ve malzemesiyle, taşınmazda bir değer artışı yaratır ve çoğu zaman faaliyetinin karşılığını ancak inşaat işi bittikten sonra alabilir. Bu yüzden, taşınmazda yarattıkları değer artışına rağmen, alacaklarını elde edememelerine karşı, kendilerine, bir taraftan yapı alacaklarını teminat altına almak için taşınmaz üzerinde bir ipotek kurdurma imkânı sağlanmış; diğer taraftan ise tescil edilen ipotek, taşınmazda meydana gelen değer artışı oranında, daha önce kurulmuş bulunan sınırlı aynı haklar karşısında sıra itibarıyla bir imtiyazdan yararlandırılmıştır (Bkz. *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 759; *Karahasan*, s. 254; *Ertay*, 502-503).

⁶⁶ *Kaner*, s. 34; *Şener*, s. 37; *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 763.

⁶⁷ *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 763; *Kalpsüz*, s. 25.

⁶⁸ *Gürsoy*, K. T./ *Eren*, F./ *Cansel*, E.: *Türk Eşya Hukuku*, B. 2, Ankara 1984, s. 1054; *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 764; *Karahasan*, s. 255.

⁶⁹ Medenî Kanun'un 895. maddesindeki taşınmaz malikin alacağı tanınmasından maksat, malikin bir borç ikrarında bulunması değildir. Burada ifade edilmek istenen, taşınmaz üzerinde ipoteğin ne miktar için bir yük teşkil edeceğinin veya yapılan işin değerinin taşınmaz maliki tarafından kabul edilmesidir. Malik bu anlamda inşaat alacağını (yapı alacağını) tanımışsa, inşaatçı (yapı alacaklısı) ipoteğinin tescili mümkündür. Malik, alacak miktarını kabul etmediği takdirde, tescil edilecek alacak miktarı hâkim tarafından belirlenir (Bkz. *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 763; *Şener*, s. 41).

tescili için alacak miktarının belli olması şartını arayan Medenî Kanununun 851. maddesinin özel bir uygulamasıdır⁷⁰. Anılan düzenlemede, ipoteğin hava aracı üzerinde ne miktarda bir yük teşkil edeceği konusunda malikin derizasının aranması gerektiğine işaret edilmiştir⁷¹. Bununla birlikte, hava aracı malikinin söz konusu alacağa karşılık yeterli miktarda teminat (örneğin kefalet) göstermesi hâlinde, ipoteğin tescil edilmemesi veya tescil edilmişse terkinin sağlanabilir (TSHK m. 71/2, MK m. 895/4)⁷².

Yapı alacaklılarına tanınan bu kanunî ipotek hakkı, onların alacaklarının güvence altına alınması ihtiyacını karşılamaktadır. Bu yüzden malikin, yapı alacaklılarına başka yollarla yeterli derecede güvence göstermesi hâlinde, ipoteğin tescilinin istenememesi doğal bir yoldur⁷³. Ancak, bu sonucun doğması, malik tarafından gösterilen güvencenin ciddi, yeterli ve yapı alacaklılarının alacaklarını tam olarak alabilmelerine elverişli nitelikte olması şartına bağlıdır⁷⁴.

Kural olarak tescile tâbi kanunî ipotek hakları arasındaki sıra, sicile tescil tarihine göre belirlenir (MK m. 1022)⁷⁵. Bununla birlikte, hava aracı üzerinde birden fazla yapı alacaklısı hakkının bahsettiği kanunî rehin hakkı bulunabilir. Bu takdirde, söz konusu rehin haklarının tescil edildikleri tarihe bakılmaksızın, kanunî ipotekten yararlanmada sıra bakımından aralarında eşitlik olduğu hükme bağlanmıştır (TSHK m. 71/2, MK m. 896). Bu hâlde alacaklı sıfatına sahip yapımcı ve onarımcılar, ipotek konusu hava aracı paraya çevrilince elde edilecek meblağdan, alacakları oranında tatmin edilirler⁷⁶.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus da ipoteğin tesisine temel teşkil eden kanunî ipoteğin kurulmasına ilişkin haktan feragat edilip edilemeyeceğidir. Türk Sivil Hacılık Kanunu'nda bu konu hakkında herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Oysa gemi ipoteğinde tersane sahibinin kanuni alacak hakkından *önceden* feragat edemeyeceği, Türk Ticaret Kanunu'nun 877. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinde açıkça ifade edilmiştir. Acaba Türk Sivil Hacılık Kanunu'nda böyle bir hükmün yer almaması, bu haktan önceden feragat edilebileceği anlamına mı gelmektedir? Medenî Kanununun 893. maddesinin son fıkrası uyarınca: "*Alacaklıların kanunî ipotek hakkından önceden feragat etmeleri geçerli değildir*". Bu hükümle, ipoteği tesis etme hakkının doğumundan, yani yapım ve onarım borcunun yüklenilmesinden önce bu haktan vazgeçilmesi, hak sahibini

⁷⁰ Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1058.

⁷¹ Akipek, Sınırlı Aynî Haklar, s. 244; Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay, s. 764; Şener, s. 41.

⁷² Ayrıca bkz. Reisoğlu, S.: Türk ve İsviçre Hukukunda Müteahhit ve İşçilerin Kanunî İpotek Hakkı, Ankara 1961, s. 101.

⁷³ Şener, s. 43.

⁷⁴ Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1057; Akipek, Sınırlı Aynî Haklar, s. 245.

⁷⁵ Ayrıca bkz. Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay, s. 714, dn. 95.

⁷⁶ Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay, s. 765.

korumak amacıyla yasaklanmıştır. Emredici nitelikteki bu hükmün, hava aracı ipoteği de dâhil olmak üzere Medenî Kanun dışında düzenlenen diğer dolaylı kanunî ipotek hakları için de uygulanır. Bununla birlikte, kanunî ipoteğin kurulması hakkı doğduktan sonra, bu haktan vazgeçilebilir. Örneğin, yapım ve onarım işi yüklenildikten sonra artık bu haktan feragat edilmesi mümkündür. Zira artık, hak sahibinin korunmasına gerek kalmamaktadır⁷⁷.

Ayrıca Medenî Kanunun 897. maddesinin birinci fıkrasında, yapı alacaklılarına, taşınmaza kazandırdıkları değer fazlası üzerinde bir öncelik hakkı tanınmış ve belli şartların varlığı hâlinde onların uğradıkları zararların tazmin edilmesi de öngörülmüştür (MK m. 897/2)⁷⁸. Anılan madde ile yapım faaliyeti neticesinde ipotek konusunun değerinde artışa sebep olan yapı alacaklılarının, yapım işleri başlamadan önce ipotek konusunun çok sayıda rehin hakkı ile yüklenmesi nedeniyle, kendi yarattıkları değer fazlasına (değer fazlası yapı faaliyeti sebebiyle ortaya çıkmalıdır) kavuşamamaları tehlikesi bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Bu öncelikten yararlanmak için rehin konusunun paraya çevrilmesi sonucu elde edilen meblağının yapım ve onarım faaliyetleri başlamadan önceki değerinden fazla olması ve yapı alacaklısının alacağını tamamen veya kısmen elde edememesi gerekir (TSHK m. 71/2, MK m. 897/1 c.1). Ayrıca sıra bakımından bu yapı alacaklısından önce gelen rehinli alacaklının, rehin kurulduğu sırada yapı alacaklılarının zararına olduğunu bilmeli veya bilmesi gerekmektedir (TSHK m. 71/2, MK m. 897/1 c.2). Belirtilen şartlar gerçekleştiği takdirde, yapı alacaklısı, değer fazlasının, uğradığı zararın tazminine tahsis edilmesini talep edebilir.

B. Hava Araçları Üzerinde Tesis Edilecek Kanunî İpotek Hakkının Sicile Şerhi

Yukarıda da ifade edildiği üzere yapı alacaklıları, yapım ve/veya onarım faaliyetinden doğan alacaklarını temin etmek için uçak siciline kanunî ipotek haklarını tescil ettirebilirler. Bununla birlikte bazı hallerde tesis edilecek hava aracı ipoteğinin bahşedeceği hakların kullanılması imkânsız kalabilir. Örneğin, üzerinde ipotek tesis edilmek istenen hava aracının mülkiyetinin üçüncü bir şahsa sicile tescil edilmek suretiyle devredildiği, hava aracı üzerinde başkaca sınırlı aynî hakların sicile tescil edilmek suretiyle tesis edildiği yahut malikin diğer alacaklıları tarafından hava aracının haczedildiği hâllerde, hava aracı ipoteğinden beklenen fayda elde edilemeyecektir⁷⁹.

⁷⁷ Karahasan, s. 252; Akipek, Sınırlı Aynî Haklar, s. 239.

⁷⁸ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akipek, Sınırlı Aynî Haklar, s. 239; Taşkın, R.: Hava Hukuku, Türk Hukuk Kurumu, Konferanslar Serisi: 72, Ankara 1942, s. 26; Şener, s. 37, 45; Oğuzman/ Selici/ Özdemir-Oktay, s.765-766.

⁷⁹ Ergüne, s. 92.

Alacaklıyı bu tür tehlikelere karşı koruyacak bir hüküm Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda bulunmamaktadır⁸⁰. Gerçi Kanunun 53. maddesinde, uçak sicilinin muhtevasının gerçek hukuki duruma uygun bulunmadığı yolundaki itirazların sicile şerh olunabileceği hükme bağlanmıştır. Fakat bu hüküm, anılan durumda uygulama alanı bulamayacaktır. Zira söz konusu madde, sicilin gerçek durumunu yansıtmaması nedeniyle, sahip oldukları hakları ihlâl edilme tehlikesiyle karşı karşıya olan kişilere tanınmış olan "itiraz" müessesesini düzenlemektedir. İtiraz müessesesi ise, aynî hak sahiplerine tanınmış bir imkândır. Oysa uçak siciline tescil yapılmadığı için henüz aynî hakkı kazanamamış olan alacaklı bakımından bu hüküm uygulanmayacaktır. Öte yandan alacaklı, yapım ve/veya onarım işi nedeniyle kanunun kendisine bahsettiği *şahsî bir hakka* sahiptir⁸¹. Öğretide, gemiler üzerinde bir aynî hak değişikliğini sağlayacak şahsî hakların korunmasını düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 879. maddesinin hava araçları hakkında kıyasen uygulanması, kanaatimizce de doğru olarak önerilmektedir⁸². Buna göre, yapı alacaklısının söz konusu hakkını sicile şerh ettirmesi mümkündür.

Yapı alacaklısı, üstlendiği yapım ve/veya onarım işini tamamen veya kısmen tamamlamış olabilir. Bu takdirde hava aracının malikinin yapım ve/veya onarım işinden doğan alacağı kabul etmesi halinde herhangi bir sorun doğmayacaktır; yapı alacaklısı, söz konusu hakkını kanunî ipotek olarak sicile tescil ettirebilecektir. Malikin söz konusu alacağı kabul etmemesi halinde ise, şahsî alacağı doğan yapım alacaklısının mahkemeye başvurarak alacağını hüküm altına aldırması mümkün olacaktır. Fakat açılan bu dava sonuçlanıncaya kadar, malikin hava aracı üzerindeki tasarruf yetkisi devam etmektedir. Bu dönemde malikin ipoteğe konu edilen hava aracı üzerinde bulunacağı tasarruflar, dava neticesinde tesis edilecek hava aracı ipoteğinin bahşedeceği hakların kullanılmasını imkânsız kılabilir. İşte bu hâlde, Türk Ticaret Kanunu'nun 879. maddesinin 1. fıkrası kıyasen uygulama alanı bulacak ve yapı alacaklısı, hakkının haleldar olmasını önlemek için uçak siciline şerh verilmesini isteyebilecektir.

Yapı alacağının doğmadığı bir aşamada (örneğin işlere henüz başlanmamışsa), doğmamış bir alacak hakkının sicile tescil ettirilmesi veya

⁸⁰ Ergüne, s. 92.

⁸¹ Kaner, s. 28.

⁸² Bu doğrultudaki görüş için bkz. Kaner, s. 28. Ancak KANER tarafından savunulan ve Türk Ticaret Kanunu'nun anılan hükmünün uygulanmasına dayanak olarak Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 106. maddesinden yola çıkılması yönündeki görüşe (Bkz. Kaner, s. 28) katılmıyoruz. Zira anılan madde uyarınca "Havayolu ile yurt içinde yapılacak taşımalarda; bu Kanunda hüküm bulunmadıkça, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların hükümleri ve bu anlaşmalarda da hüküm bulunmadığı hallerde, Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır." Görüldüğü üzere, anılan hükmün uygulama alanı, sadece havayolu ile iç hat taşımaları kapsamaktadır. Bu nedenle söz konusu hüküm, hava aracı üzerinde uçak sicilinde tesis edilecek ipotekler bakımından dayanak teşkil edemeyecektir.

mahkemece hüküm altına alınması mümkün olmadığı için, yapı alacaklısının sahip olduğu tek imkân, müstakbel alacağını temin etmek için uçak siciline şerh verdirmektir. Bu sonuca, Türk Ticaret Kanunu'nun 879. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümlesinin kıyasen uygulanması suretiyle varılacaktır.

Şerhin sicile verilmesi için ya şerh ile birlikte hakkı sınırlanacak olan kişinin rızasına ya da mahkemeden alınacak bir ihtiyatî tedbir kararına ihtiyaç vardır. Bu durumda ihtiyatî tedbir kararının verilmesi için, hakkın tehlikede olduğunun kuvvetle muhtemel bulunduğu gösterilmesi aranmaz (TTK m. 880). Şerhten sonra hava aracı üzerinde yapılacak olan tasarruf, alacaklının şerhle teminat altına alınan hakkını ihlâl ettiği nispette geçersiz sayılacaktır (TTK m. 879/2). Ayrıca, şerhin verildiği tarih, temin olunan hakkın sırasını tespit ederken esas alınır (TTK m. 879/4).

2. Akdî İpotek

A. Birlikte İpotek

a. Genel Olarak

Borç ilişkilerinde alacağın miktarı bazen oldukça yüksek rakamlara ulaşmaktadır. Öyle ki üzerinde rehin kurulması düşünülen hava aracının değeri, bu alacağa yeterli teminat teşkil etmemektedir⁸³. Özellikle alacaklı tarafın banka olduğu durumlarda, bu durum daha çok dikkati çekmektedir. Zira banka, vereceği yüksek meblağdaki krediye teminat sağlamak istemekte, fakat tek hava aracı buna kimi zaman yetmemektedir. Kanun koyucu, birden fazla rehin konusu üzerinde aynı borç için rehin tesis edilmesine izin vermiştir. Bu ipotek çeşidine *birlikte ipotek (rehin)* denir⁸⁴.

Hava araçları bakımından birlikte ipotek, Türk Sivil Havacılık Kanununun 72. maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu maddeye göre: “*Bir alacak için birden çok hava aracı ipotek edilmiş bulunursa, aksine bir anlaşmaya dayanarak sorumluluk miktarları sicilde belirtilmedikçe, bunlardan her biri borcun tamamından sorumludur*”. Söz konusu madde, kural olarak ipoteğe konu edilen hava araçlarından her birinin, borcun tamamından sorumlu olduğunu düzenlemektedir (*müteselsil ipotek*). Bununla birlikte hava araçlarının her birinin borcun belli bir miktarından sorumlu olması isteniyorsa, ipotekli alacaklı ile malikin bu hususta anlaşmış olması ve bu anlaşmanın sicile kaydedilmesi gerekir (*paylı ipotek*)⁸⁵.

⁸³ Gürsoy, K. T.: Birden Ziyade Gayrimenkulün Aynı Borç İçin İpotek Edilmesi ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Ankara 1978, s. 3.

⁸⁴ Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay, s. 701; Kürşat, s. 393, 425; Kaner, s. 39; Kalpsüz, s. 177; Kaynar, s. 17; Şener, s. 66.

⁸⁵ Taşınmaz üzerinde müteselsil ve paylı ipotek ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kürşat, s. 393, 399, 403.

Birlikte ipoteğe ilişkin diğer kanunî düzenlemeler, gemiler açısından Türk Ticaret Kanunu'nda⁸⁶ ve taşınmazlar açısından Medenî Kanun'da⁸⁷ yer almaktadır. Hava araçlarının birlikte ipoteğe konu edilmesini düzenleyen Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 72. maddesi, bahsedilen kanunî düzenlemelere göre daha sınırlı bir hükme yer vermiştir. Bu durumda, yukarıda da belirtildiği gibi, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda düzenleme altına alınmayan hususlarda, Türk Ticaret Kanunu'nun gemi ipoteğine ilişkin hükümlerinin uygulanması gerekir⁸⁸. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun ve Türk Ticaret Kanunu'nun söz konusu hükümlerinin benzerliği de ulaşılan bu sonucu doğrulayıcı niteliktedir.

Öte yandan, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda hava araçları üzerinde birlikte ipoteği düzenleyen hüküm ile birlikte taşınmaz ipoteğini düzenleyen Medeni Kanun hükmü, birbirlerinden önemli ölçüde farklılık arz etmektedirler. Zira Medeni Kanun'un 855. maddesi doğrultusunda birlikte rehlin kurulabilmesi için, üzerlerinde birlikte mülkiyet tesis edilecek taşınmazların malikinin aynı olması veya bu taşınmazların malikleri farklı ise bunların aynı borçtan müteselsilen sorumlu olmaları gerekir. Hâlbuki Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 72. maddesi uyarınca, hava araçları üzerinde birlikte ipotek tesis edilmesi için, Medeni Kanun'un 855. maddesinde öngörülmüş olan bu iki şart aranmamaktadır.

Söz konusu hükümler arasında dikkati çeken bir diğer fark da ipoteğin tesisinde müteselsil veya paylı ipotek arasında hangisinin kural olarak benimsendiği konusundadır. Buna göre, hava araçları üzerinde birlikte ipotek tesis edilirken müteselsil ipotek kural, paylı ipotek ise istisnadır (TSHK m. 72). Taşınmaz rehninde ise durum tam tersinedir. Burada paylı ipotek kural, müteselsil ipotek ise istisnadır (MK m. 855/3).

Nihayet, sicile kayıtlı taşınmazların birlikte ipoteğe konu edilmesi hususunu düzenleyen Medenî Kanun'un 855. maddesi hükmü, açıkça "taşınmazlar" üzerinde birlikte ipotek tesisini hükme bağlamıştır. Oysa Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 72. maddesinde de belirtilen hava araçları, aksine hüküm bulunmadıkça "taşınır mallara" ilişkin düzenlemelere tâbidir (TSHK m. 65).

⁸⁶ TTK m. 897: "(1) Bir alacak için birden çok gemi veya gemi payı ipotek edilmiş olursa bunlardan her biri borcun tamamından mesuldür. (2) Alacaklı, her gemi veya pay ancak muayyen bir kısımdan mesul olmak üzere, alacağını gemi veya paylar arasında taksim edebilir. Taksim, sicil memurluğuna yapılacak beyan ve tescil ile olur. Birlikte ipotek üzerinde, hak sahibi kimseler varsa onların da muvafakati lazımdır."

⁸⁷ MK m. 855: "(1) Birden çok taşınmazın aynı borç için rehnedilmesi, taşınmazların aynı malike veya borçta müteselsilen sorumlu olan maliklere ait olmalarına bağlıdır. (2) Aynı alacak için, birden çok taşınmazın rehnedildiği diğer hallerde, her taşınmazın alacağın ne miktarı için güvence oluşturduğu, rehin kurulurken belirtilir. (3) Aksine bir anlaşma bulunmadıkça, tapu idaresi, re'sen güvenceyi taşınmazların her birine değeri oranında dağıtır".

⁸⁸ İlgili açıklamalar için bkz. III, 3.

Aşağıda konu, birlikte ipoteğin türleri (müteselsil ve paylı ipotek) ayrı ayrı ele alınarak incelenecektir.

b- Müteselsil İpotek (Her Hava Aracının İpotek Yükünün Tümü ile Yüklü Olması)

Yukarıda belirtildiği gibi, aynı alacak için birden fazla hava aracının rehnedilmesinde kural, müteselsil ipotektir. Bu tür ipotekte, alacağın ya da rehin yükünün bölünmesi söz konusu olmadan, birden fazla hava aracının aynı alacak için rehnedilmesi mümkün olmaktadır.

Müteselsil ipotekte, birden fazla rehin konusunu kapsayan, tek bir alacağı teminat altına alan tek bir rehin hakkı söz konusudur. Müteselsil ipotek hakkına sahip olan alacaklı, her hava aracının paraya çevrilmesi sonucunda elde edilen hâsıllardan alacağının tümünü alabilmektedir. Bunun dışında hava araçlarının bir veya birkaçından alacak karşılanınca, diğer rehin konusu hava araçları üzerindeki rehin hakkı da (şeklen olmasa bile) maddî anlamda sona ermektedir⁸⁹.

Müteselsil ipotekte alacaklının bölünemeyen bir ipotek hakkı söz konusu olduğundan, alacaklı, ipotek hakkı üzerinde ancak bir bütün olarak tasarrufta bulunabilecektir. Dolayısıyla alacaklının hava araçlarının bazıları üzerindeki ipotek hakkını üçüncü kişilere devretmesi veya bu hakkı diğer hava araçları üzerine nakletmesi, teminatın parçalanması sonucunu doğuracağından mümkün değildir⁹⁰.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 72. maddesinde yer alan hüküm ile gemilerin birlikte ipoteğe konu edilmesini düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 897. maddesi hükmü, büyük oranda benzerlik göstermektedir. Ancak birlikte ipoteğin söz konusu olduğu hâllerde *halefiyet* konusu Türk Ticaret Kanunu'nun 936. maddesinde düzenlenmiş olmakla birlikte, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda bu hüküm karşılayacak nitelikte bir düzenleme yer almamaktadır⁹¹. Türk Ticaret Kanunu'nun 936. maddesi uyarınca, gemisi birlikte gemi ipoteğine konu edilen maliklerden biri alacaklıya ödemedede bulunduğu takdirde, diğer ipotekli gemilerden birinin malikine veya onun seleflerine rücu hakkına sahip olduğu oranda, o malikin gemisi üzerinde ipotek hakkına sahip olur⁹².

⁸⁹ *Davran*, Rehin Hukuku Dersleri, s. 27; *Gürsoy/ Eren/ Cansel*, s. 974; *Kürşat*, s. 426, 410 ve dn. 55'te zikredilen yazarlar.

⁹⁰ *Gürsoy/ Eren/ Cansel*, s. 977-978; *Kürşat*, s. 413.

⁹¹ İpotek alacaklısına halef olma durumu, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 82. maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Fakat bu maddede, ipotek konusu hava aracının malikinin "aynı zamanda borçlu olmaması" ve "ipotek borcunu ödeyerek kendi gemisi üzerinde ipotek hakkına sahip olması" durumu hükme bağlanmıştır. Yoksa Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Türk Ticaret Kanunu'nun 936. maddesi hükmünü karşılayacak nitelikte bir madde bulunmamaktadır.

⁹² *Kalpsüz*, s. 181.

Başka bir deyişle gemi ipoteği bu hâlde (belirtilen şart ve sınırlarda) sona ermez; ödemeyi yapan gemi malikine intikal eder. Oysa Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda birlikte ipotekte alacaklıya halefiyet hâli, Türk Ticaret Kanunu'nun aksine ayrıca düzenlenmiş değildir. Bunun sonucunda kanaatimizce, örneğin birden fazla hava aracının birlikte ipoteğe konu edilmesi hâlinde borçlu maliklerden birinin borcu ödemesi durumunda, Türk Ticaret Kanunu'nun 936. maddesi anlamında bir halefiyet söz konusu olmayacaktır. Borcun ödenmesi hâlinde ipotek sona erecektir.

c- Paylı İpotek (Rehin Yükünün Birden Fazla Hava Aracı Arasında Bölünmesi)

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 72. maddesi uyarınca, birden fazla hava aracı üzerinde ipotek tesis edilmesinde, ipotek yükünün hava araçları arasında paylaşılması mümkündür. Bunu için ipotekli alacaklı ile hava aracı malikinin anlaşmış ve bu anlaşmanın sicile tescil edilmiş olması gerekir. Bu anlaşma, ya hava aracı ipoteği sözleşmesine kayıt edilmekte ya da ayrı bir sözleşme olarak tescil edilmektedir. Ayrı bir sözleşmenin yapılmasına karar verildiği takdirde bu sözleşme, hava aracı ipoteği sözleşmesi için öngörülmüş şekil şartlarına (yazılı şekilde yapılması ve imzaların noterce onaylanmış olması şartlarına) tâbidir (BK m. 12). Zira anılan sözleşme ile ipoteğin içeriğine ilişkin bir husus düzenlenmektedir. Borçlar Kanunu'nun 12. maddesi hükmü uyarınca Kanunen yazılı geçerlilik şartına tâbi tutulan sözleşmelerde değişiklik yapacak sözleşmelerin de aynı şekle uyularak kurulması gerekmektedir⁹³.

Paylı ipotekte, her bir hava aracı, alacağın sadece belirli bir kısmını teminat altına almakta ve hava araçlarının teminat yükünün toplamı, alacak miktarını geçmemektedir. Bu ipotek türünde hava araçları arasında alacak hakkı değil, *rehin yükü* dağıtılmaktadır. Burada teminat altına alınan alacak, bütün ve tektir. Bu yüzden, alacaklı, alacağın tümü üzerinde tasarrufta bulunmak yetkisini sürdürmektedir⁹⁴.

Paylı ipotekte dikkati çeken bir diğer husus, hava araçlarının her birinin, alacağın yalnızca belirli bir bölümü için yüklü olmasıdır. Bunun sonucunda da, ipoteğin paraya çevrilmesi söz konusu olunca, bir hava aracının yüklü olduğu rehin payına oranla satış bedelinden bir miktar para artması

⁹³ *Ergüne*, dn. 94, s. 94. KANER de aynı görüşü savunmakla birlikte bu sonuca, Borçlar Kanunu'nun 12. maddesi yerine, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 106. maddesi hükmüne istinaden ulaşmaktadır (Bkz. *Kaner*, s. 36, dn. 13; s. 39). Bununla birlikte, Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin hava aracı ipoteğine ilişkin konularda uygulama alanı bulması hususunda Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 106. maddesinin dayanak yapılamayacağı yönündeki eleştiri için bkz. yuk. dn. 81.

⁹⁴ *Oğuzman/Seliçi/Özdemir-Oktay*, s. 701; *Kürşat*, s. 399; *Kaynar*, s. 18-19.

durumunda, artan miktar diğer hava araçlarının temin ettiği alacak karşılanamamış olsa dahi o kısma mahsup edilemeyecektir⁹⁵.

B. Yabancı Para Esasına Göre İpotek

Bir sivil hava aracı üzerinde ipotek, gerek Türk parası gerek de yabancı bir para cinsi üzerinden tesis edilebilir. Bu imkân Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 73. maddesi ile tanınmıştır. Söz konusu madde uyarınca, “*yabancı para ile ödenecek olan borçlar için*” ipotek tesis edilecek olması hâlinde, Maliye Bakanlığı'nın izni ve bu iznin sicile geçirilmesi suretiyle, alacağın miktarı yabancı para ile belirlenebilir.

Anılan madde ile aynı şekilde kaleme alınan bir hüküm, konuyu gemi ipoteği bakımından düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 939. maddesinde yer almaktaydı⁹⁶. 20.04.2004 tarihli 5136 sayılı “*Türk Ticaret Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun*”un⁹⁷ 5. maddesi ile söz konusu hüküm değiştirilmiştir⁹⁸. Mevcut Kanun hükmü, gemiler üzerinde yabancı para esasına göre ipotek kurulabilmesi için Maliye Bakanlığı'nın izninin alınması zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır⁹⁹.

Bununla birlikte sözü geçen değişiklikle, aynı derecede birden fazla para türü kullanılarak gemi ipoteği tesis edilemeyeceği hususu Türk Ticaret Kanunu'nun 939. maddesine eklenmiştir¹⁰⁰. Yani her bir derece içinde farklı para türlerinden oluşan birden fazla ipotek düzenlenemez. Ayrıca yabancı veya Türk parası karşılıklarının hesabında, hesap günündeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın döviz alış kuru esas alınacağı da hükme

⁹⁵ Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay, s. 701; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 973; Kürşat, s. 399; Davran, Rehin Hukuku Dersleri, s. 24. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse, 800.000 TL'lik kredi için, 3 hava aracının rehdildiğini düşünelim. (A) hava aracı 400.000 TL, (B) hava aracı 300.000 TL, (C) hava aracı 100.000 TL karşılığında rehdilmiştir. Bu hava araçlarının paraya çevrilmesi sonucunda; (A) hava aracı 500.000 TL, (B) hava aracı 350.000 TL, (C) hava aracı da 50.000 TL karşılığında satılmıştır. Bu örnekte alacaklı, alacağını, hava araçlarının satım bedelinden ancak her bir hava aracının yükü kadar elde edebilecektir. Örnekte (C) hava aracı 100.000 TL ile yüklü olmasına rağmen satış sonrasında 50.000 TL değer getirmiştir. Alacaklının geri kalan 50.000 TL'lik alacağını diğer hava araçlarından elde etme imkânı olmayacaktır.

⁹⁶ Türk Ticaret Kanun'un eski 939. maddesi hükmü şöyleydi: “(1) *Yabancı para ile ödenecek borçlar için Maliye Vekâletinin izniyle yabancı para üzerine gemi ipoteği tesis olunabilir.* (2) *Bu iznin sicile geçirilmesi lâzımdır.*”

⁹⁷ RG: 28.04.2004, S. 25446.

⁹⁸ Söz konusu maddenin mevcut hâli şu şekildedir: “*Yabancı para üzerinden gemi ipoteği tesis olunabilir. Ancak, aynı derecede birden fazla para türü kullanılarak gemi ipoteği tesis edilemez. Yabancı veya Türk parası karşılıklarının hesabında, hesap günündeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının döviz alış kuru esas alınır.*”

⁹⁹ Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın gemiler üzerinde yabancı para ipoteği kurulmasına imkân veren 1016. maddesinde de Maliye Bakanlığı'ndan izin alma zorunluluğu öngörülmemiştir.

¹⁰⁰ Aynı doğrultudaki hüküm için bkz. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın 1016. maddesinin 4. fıkrası.

bağlanmış bulunmaktadır. Bu değişiklikler ile Medenî Kanun'un taşınmaz rehnini düzenleyen hükümleri ile paralellik kurulmuştur. Öte yandan Medenî Kanun'un 851. ile Türk Ticaret Kanunu'nun 939. maddesi hükümleri yine de tam olarak örtüşmemektedir. Zira Medenî Kanun'da yer alan düzenleme uyarınca kural, ipotekle güvence alınan alacağın miktarının Türk parası ile gösterilmesidir. Yabancı para üzerinden ipotek ise ancak yurt içinde veya yurt dışında faaliyette bulunan kredi kuruluşlarınca yabancı para üzerinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredileri güvence altına almak için kurulabilir (MK. m. 851/2)¹⁰¹.

Ancak burada belirtilmelidir ki; Türk Ticaret Kanunu'nun 939. ve Medenî Kanun'un 851. maddesinde yer alan hükümlerin hava aracı ipoteğinde de uygulanabileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle her hâlde hava aracı üzerinde yabancı para cinsinden tesis edilecek bir ipotek için Maliye Bakanlığı'nın izninin alınması şarttır. Öte yandan, Medenî Kanun'da yer alan hükmün aksine, yabancı para üzerinden ipotek tesis edilebilmesi için mutlaka yurt içinde veya yurt dışında faaliyette bulunan kredi kuruluşlarınca yabancı para üzerinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredileri güvence altına almak amacının güdülmesi zorunlu değildir.

Kanaatimizce Türk Ticaret Kanunu'nda ve Medeni Kanun'da bu konuda Bakanlık izninin kaldırılmasına ilişkin değişikliğin Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda da yapılması ve böylece mevzuattaki hükümler arasında paralelliğin sağlanması uygun olacaktır.

C. Üst Sınır İpoteği

Üst sınır ipoteği, miktarı henüz tam olarak belli olmayan veya değişebilen bir alacağı teminat altına almak üzere, ipoteğin karşılayacağı alacağın en üst miktarının belirlenmesi ile tesis edilen bir ipotek türüdür¹⁰². İpoteğe temel teşkil eden alacağın miktarı kesin olarak belli değilse, ipotek konusunun azamî ne miktar için güvence teşkil edeceği her iki tarafça belirlenir. Burada ileride vücut bulması muhtemel bir alacak miktarı için ipotek tesis edilmektedir. İpotek kurulurken, alacak miktarı henüz tam olarak belli değildir; fakat ileride belli olacaktır. İpoteğin temin edeceği üst sınırın belirtilmesi, ipotek hakkının doğumunun ön koşuludur. Buna uyulmadan yapılan tescil, geçersiz olacaktır¹⁰³.

¹⁰¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 714, dn. 93; s. 715, dn. 97 ve 101.

¹⁰² *Eraslan*, E.: Öğreti ve Uygulamanın Işığında Üst Sınır İpoteği, *İstanbul Barosu Dergisi*, Y. 1988, C. 62, S. 1-3, s. 67; *Keser*, H.: Azamî Meblâğ İpoteği, *Manisa Barosu Dergisi*, Y. 1991, C. 10, S. 37, s. 14; *Kürşat*, s. 409; *Öğütçü/ Doğrusöz*, s. 197; *Şener*, s. 20-21; *Ergüne*, s. 94, dn. 94.

¹⁰³ *Öztan*, B.: Medeni Hukukun Temel Kavramları, Ankara 2004, s. 815; *Keser*, s. 18.

Üst sınır ipoteği, uzun süreli borç ilişkilerinden doğan alacaklarda, pratik amaçlara hizmet etmektedir. Örneğin, bankaların kredi müşterileri ile cari hesap biçiminde işlettikleri kredi ilişkilerinden, sanayicilerin pazarlama kuruluşlarına satarak teslim ettikleri ürünlerden doğan alacakları, zaman içerisinde dalgalı bir görünüm arz etmektedir. Bu sebeple her bir borç için yeniden rehin kurulması yerine, alacakların tümünü kapsayacak biçimde bir üst sınır ipoteği kurulması, en uygun çözüm yolu olmaktadır¹⁰⁴.

Hava araçları bakımından üst sınır ipoteği, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 74/c maddesinde hükme bağlanmıştır¹⁰⁵. Anılan maddeye göre: “Alacağın tutarı kesin değil veya değiştirilebilir ise faizler dâhil, ipoteğin temin ettiği azamî tutar” sivil hava aracı ipoteğinin tescilinde sicile kaydolunur. Bu düzenleme ile hava araçları üzerinde üst sınır ipoteği tesis etmek mümkün hâle gelmiştir.

Uçak siciline tescil edilen ipoteğin üst sınırı, güvence altına alınan alacağın tutarını değil, hava aracının en fazla ne miktara kadar sorumlu olacağını göstermektedir¹⁰⁶. Burada önem arz eden husus, üst sınır ipoteğinin kapsamının ne olduğu, başka bir deyişle, hava aracı sicilinde üst sınır olarak belirtilen miktara asıl alacağın yanında fer'i alacakların, yani faiz ve mahkeme masraflarının dâhil olup olmadığının tespiti.

Öğretide bir görüş, taşınmazlar üzerinde üst sınır ipoteğini düzenleyen Medeni Kanunun 851. maddesi hükmünün (eski MK m. 766/2) tüm fer'i alacakları kapsayacak bir üst sınır ipoteği öngördüğünü kabul etmemekte ve bu kapsama yalnızca anaparanın dâhil olduğunu savunmaktadır¹⁰⁷.

Bizim de katıldığımız görüşe göre ise, üst sınır ipoteğinde sicilde gösterilen miktarın, anapara alacağının yanında fer'i alacakları da kapsadığı kabul edilmelidir¹⁰⁸. Buna göre borçlunun rehin bakımından sorumluluğu, sicilde belirtilen azamî meblağ ile sınırlı olacaktır. Alacak bu sınırı aşarsa, borçlunun kişisel sorumluluğu söz konusu olacaktır. Sonuç olarak, üst sınır ipoteğinin en önemli özelliği, sicilde gösterilen miktarın, hava aracının sağladığı teminatın üst sınırını göstermesi sebebiyle, derecenin miktarını hiçbir şekilde aşmamasıdır. Bunun sonucu da, fer'i hakların yalnızca sicilde

¹⁰⁴ Keser, s. 15; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1028-1029; Kuntalp, s. 22; Akipek, Sınırlı Aynî Haklar, s. 192; Kaynar, s. 15.

¹⁰⁵ Gemi ipoteğinde de üst sınır ipoteğinin tesis edilebileceği hakkında bkz Türk Ticaret Kanunu'nun 875. maddesi ve 893. maddesinin 2. fıkrası.

¹⁰⁶ Kuntalp, 34; Keser, s. 15; Ögütçü/ Doğrusöz, s. 198.

¹⁰⁷ Görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Reisoglu, Seza: İpotek Kapsamı, Hükümleri ve Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar, Türkiye Bankalar Birliği Yayınlar, No: 93, Ankara 1979, s. 15; Eraslan, s. 69, 77-78; Kuntalp, s. 34-40.

¹⁰⁸ Davran, Rehin Hukuku Dersleri, s. 23; Akipek, Sınırlı Aynî Haklar, s. 193; Ertas, s. 394; Keser, s. 19-21; Kuntalp, s. 35-36. Gemi ipoteğinde de aynı sonucun doğduğuna ilişkin görüş hakkında bkz. Kalpsüz, s. 184-185.

gösterilen sınır içerisinde ipotekle temin edilmiş oldukları ve bu sınırın aşılması halinde de kapsam dışı kaldıklarıdır¹⁰⁹.

D. Nama veya Hamiline Yazılı Tahvillerden Doğan Alacakların İpotek ile Temini

Büyük işletmeler, finansmanın sağlanmasında yüksek tutarda kredi ihtiyacını karşılamak üzere, bazen küçük yatırım yapmaya hazır kişilerden, yani halktan borç alma yoluna gitmektedirler. Bunun için, küçük tasarrufları yüksek faiz karşılığında almak suretiyle tasarruf sahiplerinin ilgisini çekerler¹¹⁰. Fakat bu kişilerden borç almak suretiyle kredi sağlamayı amaçlayan teşebbüs, alacağı borç karşısında bir teminat göstererek tasarruf sahiplerine güven sağlamalıdır. Bu asgarî şarttır. Bunun için en geçerli teminatlardan biri, küçük tasarruf sahiplerinin alacakları karşılığında hava aracı üzerinde bir rehin kurulmasıdır. Ancak çok sayıdaki alacaklının her birine bir hava aracı üzerinde ayrı ayrı ipotek kurulması pratik bakımdan çok güçtür. Bu sebeple Türk Sivil Havacılık Kanununun 74. maddesinin (d) bendinde, büyük kredi ihtiyaçlarını karşılamak için ödünç alınacak miktarların tahvillere¹¹¹ bölünerek, bu tahvillerin hava aracı ipoteği ile teminat altına alınması özel olarak düzenlenmiştir¹¹².

Sivil Havacılık Kanununun 74. maddesinin (d) bendinde: “*Sivil hava aracı ipoteğinin tescilinde...nama veya hamiline yazılı tahvillerin ipotek ile temini durumunda ipotek tamamı için kurulacaksa, alacaklı yerine, borçlu ile alacaklıların tümünü birden temsil edecek bir temsilci; ihracı üstlenen işletme için kurulacaksa, ipotek üzerinde tahvil sahipleri lehine bir rehin hakkı da...tescil olunur.*” hükmü yer almaktadır¹¹³.

Bu hâlde tek bir borçlu karşısında birden çok alacaklı vardır. Bu alacaklılar arasında bir hukukî ilişki yoktur. Her biri kendi menfaatini gözetir. Ancak çok sayıdaki alacaklı ile borçlu arasındaki irtibatı sağlamak için bir temsilci tayin edilmesi mümkündür. Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 74. maddesinin (d) bendinin nama veya hamile yazılı tahvil çıkarmak için öngördüğü yollardan biri, böyle bir temsilci tayinidir.

Uygulamada senet ihracı, yani tahvil çıkarmak, bankaların aracılığıyla yapılmaktadır. Bu da iki şekilde gerçekleşmektedir. Banka, ya bizzat kendisi tahvilin borçlusu durumunda görünmekte ya da borcu üstlenmemekte;

¹⁰⁹ Keser, s. 21.

¹¹⁰ Kalpsüz, s. 186; Oğuzman/Seliçi/Özdemir-Oktay, s. 777.

¹¹¹ Türk Ticaret Kanunu'nun 420. maddesi hükmü uyarınca: “*Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine (tahvil) denir.*” Bu konuda ayrıca bkz. Poroy, R./ Tekinalp, Ü.: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, B. 18, İstanbul 2007, s. 91 vd.

¹¹² Oğuzman/Seliçi/Özdemir-Oktay, s. 778.

¹¹³ Burada belirtmek gerekir ki, Ticaret Kanununun 893/3 ve Medeni Kanununun 930. maddelerinde buna benzer hükümler bulunmaktadır.

sadece borçlunun temsilcisi¹¹⁴ olarak hareket etmektedir. İlk durumda, tahvil çıkaran teşebbüs hava aracı ipoteğini banka lehine kurarken, ikinci durumda ise hava aracı ipoteği, senet alacaklıları lehine kurulmaktadır¹¹⁵.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 74. maddesinin (d) bendinde, tahvil borçlusunun doğrudan doğruya teşebbüs sahibi olması durumunda, tahvil alacaklıları ve tahvil çıkaran işletmeyi temsil etmek üzere bir *temsilci* tayini şart kılınmıştır. Burada aracı bankanın *temsilci* olarak tayin edilmesi gereklidir. Hava aracı ipoteği senet alacaklıları lehine kurulduğunda, senedi tahvil borcunu yüklenen teşebbüs çıkarır. Burada hava aracı ipoteği sözleşmesi, alacaklıları temsilen *aracı banka* ile *hava aracı maliki* arasında yapılır. Tahvil borçlusu, *tahvil çıkaran işletmedir*¹¹⁶. Tahvilin çıkarılması ve hava aracı ipoteğinin tescili, birbirinden bağımsız ve farklı işlemlerdir. Tahvilin çıkarılması, ipotek kurulmasındaki resmî şekle tâbi değildir¹¹⁷.

Tahvilleri ihraç eden banka, senetten doğan borcu yüklenmişse, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 74. maddesinin (d) bendinin ikinci cümlesi uygulanır. Burada krediye ihtiyaç duyan işletme, hava aracını karşılık göstererek borçlanmak üzere bir banka ile anlaşmaktadır. Bu ihtimalde tahvil alacaklılarına karşı borçlu olan bankadır. Yani tahvil çıkaran işletme, tahvil alacaklılarına karşı borçlu değildir. Burada öncelikle borcun tamamı için hava aracı üzerinde banka lehine bir hava aracı ipoteği tesis edilir. Daha sonra banka, hava aracı ipoteği ile temin edilmiş olan alacağını karşılık göstermek suretiyle tahvil ihraç eder. Banka ise, tahvil alacaklılarına, tahvil çıkaran teşebbüse karşı sahip olduğu ipotekli alacak üzerinde, "*alacak üzerinde rehin*" hükümlerine göre bir rehin kurar (MK m. 954 vd.). Bu şekilde tahvil alacaklıları, taşınmaz rehnine doğrudan doğruya değil, dolaylı bir şekilde katılmaktadır¹¹⁸. Tahvil ihraç eden banka bu suretle çıkardığı tahvillere karşılık halktan topladığı paraları krediye ihtiyacı olan işletmeye verir¹¹⁹.

VI. SONUÇ

Türk Hukuku'nda hava araçları üzerinde rehin hakkının tesis edilmesi mümkündür. Öte yandan hava araçları, Ulaştırma Bakanlığı tarafından

¹¹⁴ Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 74. maddesinin (d) bendinde "*alacaklı yerine, borçlu ile alacaklıların tümünü birden temsil edecek bir temsilci*"nin tayin ve tescil edileceğinden bahsedilmekte ise de, burada Borçlar Kanununun 32. vd. maddeleri anlamında bir temsil söz konusu değildir. Aracı banka kendi hakkına dayanarak başkası menfaatine iş gören bir yed-i emin durumundadır (MK m. 915). (Bkz. *Davran*, s. 72; *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 778; *Gürsoy/ Eren/ Cansel*, s. 1152, 1082; *Kalpsüz*, s. 189).

¹¹⁵ *Kalpsüz*, s. 188; *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 778.

¹¹⁶ *Kalpsüz*, s. 188-189; *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 778.

¹¹⁷ *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 778; *Aybay/ Hatemi*, s. 215.

¹¹⁸ *Davran*, s. 72; *Gürsoy/ Eren/ Cansel*, s. 1084; *Oğuzman/ Seliçi/ Özdemir-Oktay*, s. 778; *Kalpsüz*, s. 190; *Aybay/ Hatemi*, s. 215.

¹¹⁹ *Kalpsüz*, s. 190.

tutulan Uçak Sicili'ne tescil edilmiş olup olmadıklarına göre farklı hukukî rejimlere tâbi olurlar. Bu açıdan sicile kayıtlı olmayan hava araçları üzerinde rehnin tesis edilmesi konusunda, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 65. maddesi dolayısıyla, taşınır mallara ilişkin "genel hükümler" uygulama alanı bulacaktır. Dolayısıyla sicile kayıtlı olmayan hava araçları Medenî Kanun'un taşınırlar için öngörölmüş olan hükümlerine tâbidir; rehin, rehnin kurulması yönünde tarafların anlaşması ve hava aracının zilyetliğinin rehin alana teslim edilmesi ile tesis edilir. Oysa sicile kayıtlı hava araçları üzerinde ipoteğin tesis edilebilmesi için *yazılı* bir rehin (ipotek) sözleşmesinin yapılmasını takiben rehin hakkının Uçak Sicili'ne *tescil edilmesi* şarttır (TSHK m. 70). Diğer bir deyişle Uçak Sicili'ne kayıtlı hava araçları, 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun hükümleri çerçevesinde ve kurucu bir tescilin yapılması suretiyle rehnedilebilir. Anılan rehin türü, bir sicilli taşınır rehni olan "hava aracı ipoteği"ni ifade eder.

Ancak Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun hava aracı ipoteğine ilişkin hükümlerinin, ipotek müessesesinin sağlıklı şekilde işleyebilmesi açısından yetersiz kaldığını belirtmek gerekir. Bu eksikliğin, Medenî Kanun'unda veya Ticaret Kanunu'ndaki rehne ilişkin olarak vazedilen hükümlerce doldurulması gerekecektir. Kanaatimizce bu hâlde, Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda aksine bir hüküm bulunmaması şartıyla, öncelikle hava aracı ipoteğine nitelik olarak daha çok benzerlik arz eden ve Ticaret Kanunu'nda hükme bağlanan gemi ipoteğine ilişkin hükümlerin uygulanması yerinde olacaktır. Medenî Kanun'un ilgili hükümlerinin uygulanabilmesi için ise Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda Medenî Kanun hükümlerine açıkça bir atıfta bulunulması veya gerek Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda gerek de Türk Ticaret Kanunu'nda konuya uygulanabilecek bir hükmün yer almaması gerekmektedir.

Uçak sicili, hak sahibine müspet himaye sağlar (TSHK m. 52). Diğer bir deyişle sicildeki görünüme dayanarak bir ipotek hakkı iktisap eden kişi, yanlışlıkla tescil edilmiş hakkın mevcut olduğunu iddia edebilir ve bu görünüme dayanarak elde ettiği hak korunur. Oysa uçak sicilinin ipoteğin tesisi açısından menfî bir himayesi bulunmamaktadır. Bunun sonucunda hava aracı üzerinde iyiniyetle bir ipotek hakkı iktisap eden kimse, tescil edilmemiş bir aynî hakkın mevcut olmadığını iyiniyetle de olsa dahi iddia edemez.

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda rehin hakkı sahibinin rehin konusunun paraya çevrilmesi neticesinde alacağına ulaşmasına ilişkin olarak kabul edilen ilke, "Sabit Dereceler Sistemi"dir. Konuya ilişki olarak Kanun'da açık bir hüküm bulunmamakla birlikte bu sonuca 79. maddenin lâfzından ulaşmak mümkündür.

Hava araçları üzerinde kanunî ipoteğin tesisi mümkündür. Türk Sivil Havacılık Kanunu, hava aracının yapım ve onarımını sağlayan kişilere bu

işlemleri nedeniyle sahip oldukları alacak haklarını teminat altına almak amacıyla, yapım ve onarım işlemine konu edilen hava aracı üzerinde Uçak Siciline tek taraflı talebi ile ipotek hakkının tescil edilebileceğini hükme bağlamıştır (TSHK m. 71). Dolayısıyla burada sözü edilen kanunî ipotek türü *dolaylı kanunî rehin* hakkıdır.

Hava araçları üzerinde birlikte ipotek tesis edilmesi de imkân dâhilindedir. Bu açıdan müteselsil ipotek kural, paylı ipotek ise istisnadır (TSHK m. 72). Medenî Kanun'un taşınmaz rehnine ilişkin olarak vazedilen hükümlerinde ise durum tam tersinedir. Zira burada paylı ipotek kural, müteselsil ipotek ise istisnadır (MK m. 855/3).

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 73. maddesi ile hava araçları üzerinde yabancı para ile ödenecek olan borçlar için ipotek tesis edilmesi sağlanmıştır. Fakat söz konusu hüküm yabancı para üzerinden ipotek tesis edilmesi için Maliye Bakanlığının iznini aramaktadır. Anılan hükümdeki Bakanlık izninin kaldırılması ve böylece Türk Ticaret Kanunu'ndaki ve Medeni Kanun'daki yabancı para ipotegine ilişkin hükümler ile paralelliğin sağlanması kanaatimizce uygun olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Akıncı, Sami** : Türk Hukukunda Gemi İpotegi, Ankara 1958.
- Akıpek, Jale** : Türk Eşya Hukuku - Aynî Hakla - Mahdut Aynî Haklar, K. 3, Ankara 1974. (Sınırlı Aynî Haklar)
- Akıpek, Jale** : Türk Eşya Hukuku - Aynî Haklar - Zilyetlik ve Tapu Sicili, K. 1, Ankara 1965. (Tapu Sicili)
- Akyazan, Sıtkı** : Menkul Rehninde Teslim Koşulu ve Ayrıcalıkları, BATİDER 1977, C. IX, S. 2 s. 325-334.
- Arkan, Sabih** : Ticarî İşletme Hukuku, B.10, Ankara 2007.
- Arslan, Arzu** : Uluslararası Hava Taşımalarında Taşıyıcıya Yükün Ziya ve/ veya Hasarı Sebebiyle Yöneltililecek Sınırlı/ Sınırsız Sorumluluk Halleri ve Taşıyıcının Sorumluluktan Kurtulması, Prof. Dr. Selahattin Sulhi TEKİNAY'ın Hatırasına Armağan, İstanbul 1999, s. 89-118.
- Aybay, Aydın/**
- Hatemi, Hüseyin** : Eşya Hukuku Dersleri, İstanbul 1996.
- Cansel, Erol** : Türk Menkul Rehni Hukuku, C. I, Ankara 1967.
- Çağa, Tahir** : Deniz Ticaret Hukuku, C. I, B. 14, İstanbul 2005. (C. I)
- Çağa, Tahir** : Hava Hukuku, İstanbul 1963. (Hava Hukuku)
- Davran, Bülent** : Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul 1972. (Rehin Hukuku)
- Davran, Bülent** : Teslim Şartlı Menkul Rehni - Sicilli Menkul Rehni, Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1959, s. 161-182. (Menkul Rehni)
- Doğrucu, Muhittin** : Deniz Taşımacılığında Kanunî Rehin Hakkı, İstanbul 1997.
- Eraslan, Eyüp** : Öğreti ve Uygulamanın Işığında Üst Sınır İpotegi, İstanbul Barosu Dergisi, Y. 1988, C. 62, S. 1-3, s. 65-78.
- Erel, Şafak E.** : Gayrimenkul Rehninde Sıra, Ankara 1974.
- Ergüne, Mehmet Serkan** : Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu, İstanbul 2004.

- Ertaş, Şeref** : Eşya Hukuku, B. 3, Ankara 1997.
- Ertaş, Şeref/Serdar, İlknur/**
- Gürpınar, Damla** : Eşya Hukuku, B. 4, Ankara 2002.
- Esener, Turhan/**
- Güven, Kudret** : Eşya Hukuku, B. 3, Ankara 1996.
- Franko, İ. Nisim** : Gayrimenkul Rehninde Serbest Dereceden İstifade Şartı, Ankara Barosu Dergisi, Y. 1977, C. 34, S. 6, s. 1006-1015.
- Göknil, Mazhar Nedim** : Hava Hukuku, İstanbul 1951. (1951)
- Göknil, Mazhar Nedim** : Hava Hukuku Notları, İstanbul 1947. (1947)
- Gürsoy, Kemal Tahir/**
- Eren, Fikret/Cansel, Erol** : Türk Eşya Hukuku, B. 2, Ankara 1984.
- Gürsoy, Kemal Tahir** : Birden Ziyade Gayrimenkulün Aynı Borç İçin İpotek Edilmesi ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Ankara 1978.
- Hızır, Serdar** : Gemi Alacaklısı Hakkının Bahşettiği Bir İmkân Olarak Rehnin Paraya Çevrilmesi Suretiyle Takip Usulü, BATİDER 2007, C. XXIII, S. 4, s. 356-403.
- İşgüzar, Hasan** : Sivil Hava Aracı İşletenin Akit Dışı Sorumluluğu, Ankara 1995.
- Kalpsüz, Turgut** : Gemi Rehni, B. 4, BTHAE, Ankara 2001.
- Kaner, İnci** : Hava Hukuku Dersleri (Hususî Kısım), B. 2, İstanbul 2004.
- Karahasan, M. Reşit** : Yeni Türk Medenî Kanunu Eşya Hukuku, Öğreti – Yargıtay Kararları – İlgili Mevzuat, C. 1, İstanbul 2002.
- Kaynar, Reşat** : Türk Medenî Kanuna Göre Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul 1967.
- Keser, Hakan** : Azamî Meblâğ İpoteği, Manisa Barosu Dergisi, Y. 1991, C. 10, S. 37, s. 14-22.
- Kırman, Ahmet** : Havayolu ile Yapılan Uluslararası Yolcu Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu, Ankara 1990.
- Kuntalp, Erden** : Anapara ve Üst Sınır (Maksimal) İpotek Ayrımı, Ankara 1989.

- Kürşat, Zekeriya** : Birlikte Rehin, Prof. Dr. Özer SELİÇİ'ye Armağan, Ankara 2006, s. 393-426.
- Nomer Ertan, N. Fusun/**
- Ülgen, Hüseyin/Teoman, Ömer/**
- Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/**
- Kaya, Arslan** : Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul 2006.
- Oğuzman, Kemal/Seliçi, Özer/**
- Özdemir-Oktay, Saibe** : Eşya Hukuku, B. 11, İstanbul 2006.
- Okay, Sami** : Deniz Ticareti Hukuku, İstanbul 1962.
- Öğütçü, Tahir/**
- Doğrusöz, Edip** : Rehin Hukuku, Rehin Türleri - Paraya Çevirme Yolları, İlgili Kanunlar - Yargıtay Kararları ve Hukuk Sözlüğü, Ankara 1982.
- Önen, Mesut** : Hava Hukuku Dersleri, İstanbul 1983.
- Öztan, Bilge** : Medeni Hukukun Temel Kavramları, Ankara 2004.
- Poroy, Reha/**
- Tekinalp, Ünal** : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, B. 18, İstanbul 2007.
- Poroy, Reha/**
- Yasaman, Hamdi** : Ticarî İşletme Hukuku, B. 12, İstanbul 2007.
- Reisoğlu, Seza** : Menkul İpoteği - Teslimsiz Menkul Rehni, Ankara 1965. (**Reisoğlu**, Teslimsiz Menkul Rehni)
- Reisoğlu, Seza** : Türk ve İsviçre Hukukunda Müteahhit ve İşçilerin Kanunî İpotek Hakkı, Ankara 1961. (**Reisoğlu**, Kanunî İpotek)
- Seliçi, Özer** : Gayrimenkul Rehninde Boş Dereceye İlerleme Hakkı, İÜHFM, C. XL, S. 1-4, İstanbul 1974.
- Sözer, Bülent** : Türk Sivil Havacılık Kanununa İlişkin Bazı Görüşler ve Değerlendirmeler, BATİDER 1984, C. XII, S. 2-3, s. 63-92.
- Şener, Yavuz Selim** : Türk Hukukunda İpotek ve Uygulaması, İstanbul 2005.
- Taşkın, Rıfat** : Hava Hukuku, Türk Hukuk Kurumu, Konferanslar Serisi: 72, Ankara 1942.

- Tiryaki, Fuat** : Taşınmaz Rehni Hukukunda “Sabit Dereceler Sistemi” ve Hükümleri, Ankara Barosu Dergisi, Y. 1978, C. 35, S. 1, s. 7-14.
- Tüzün, Necat** : Kara ve Hava Taşıma Hukuku, Ankara 1968.
- Ülgen, Hüseyin** : Hava Taşıma Sözleşmesi, Ankara 1987.
- Ülgen, Hüseyin/**
- Helvacı, Muammer/**
- Kendigelen, Abuzer/**
- Kaya, Arslan** : Kıymetli Evrak Hukuku, B. 4, İstanbul 2007.
- * Taşınır Rehni ve Ticari İşletme Rehni, İnterbank-Uluslararası Eğitim Müdürlüğü Yayınları Eğitim Müdürlüğü Yayınları No: 13. (**İnterbank-Eğitim**).
- * Teslimsiz Menkul Rehni, Eskişehir Noter Odası Hukuk Komisyonu, Türkiye Noterler Birliği Hukuku Dergisi, Ankara 1993, S. 78, s. 29-34. (**Eskişehir Noter Odası Hukuk Komisyonu**).